

טבריה
TIBERIAS

שולם PP

6933

ארץ הכינרת

גיליון מס' 23 | שבט תשע"ט ינואר 2019
ביטאון רשות ניקוז ונחלים כינרת - בשיתוף איגוד ערים כינרת

גיליון חורף

חוצה לשדרג את העסק? מתכנן לפתוח עסק חדש?

לקוחות כל הבנקים, בואו לקבל מימון בערבות המדינה,
מהקרן לעסקים קטנים ובינוניים
עד 25% בטחונות בלבד, ובתנאים מצויינים!
חפשו בגוגל: "קרן בערבות המדינה"

לאומי איתך. **עסקים**

לפרטים נוספים: leumi.co.il

פעילות העסק בחשבון הביטחונות וההתחייבויות שיינתנו על ידי העסק לבנק, יהיו כפי שיוסכמו עם הבנק בהתאם לעמידה בתנאי הקרן. פרסום זה אינו מהווה הצעה ו/או התחייבות להעמדת ההלוואה. תנאי ההלוואה יקבעו על ידי הבנק ויפורטו בהסכם שיחתם עם הלקוחות. אי עמידה בפירעון ההלוואה עלול לגרור חיוב בריבית פיגורים והליכי הוצאה לפועל. הקרן בשיתוף קבוצת מנורה מבטחים.

הצפה בירדן ינואר 2019, צילום: גיא קולר

כתבות

- 11 מסיימים בברכות - רשות הכינרת מודה לראשי הרשויות היוצאים / תקשורות
- 14 שיקום ושדרוג חופי הכינרת "החזרת עטרה ליושנה" אדי נוף ד"ר גיל הר-גיל ואדי נוף יוסי יפרח
- 17 הרועה ואינו נלאה - ראיון מיוחד עם מוטי דותן / שלום אלבז
- 20 גישה אגנית משלבת - היגיון בריא בניהול משאבי טבע (ואנשים) בשנות ה-2000 / דר' גינה גוטמן
- 23 הדגים בפסיפס 'כנסיית הלחם והדגים' אינם אמנונים פרופ' משה גופן ופרופ' עמרי לרנאו
- 26 לזכרו - נפרדים משלמקיה בהלול פנחס גרין וצבי אורטנברג

מדורים

- 4 מעת לעט / צביקה סלוצקי
- 6 הכל זורם
- 28 סיפורים מהשטח, כל הנחלים זורמים לכינרת - ראיון אישי עם אושרי ילוז שלום אלבז
- 30 חינוך וקהילה
 - פסטיבת עין ריחן - קהילה מובילה שינוי נטלי זאבי
 - שותפות בקהילה בחינוך ובדאגה לסביבה סיפור על ביקור מיוחד
 - נטלי זאבי ונופר קופרשטיין
- 33 לגעת בטבע לגעת ברוח
 - שביל סובב כינרת מגשר אריק לחוף כינר דניאל וקנין
 - בהאים והולכים / דניאל וקנין
 - מחזיקים כל אבן במקומה - שימור ארכיאולוגי ברשות הטבע והגנים / נעמה מנספלד רט"ג
 - מחשב החולה - קוטל הקנים
 - סער נודל מוזיאון 'בית אוסישקין'
 - מיתוסים חדשים על גדות הכינרת: תהליך יצירתו של קבר רחל, אשת רבי עקיבא, בטבריה פרופ' נמרוד לוז
- 47 הפסקת קפה וחדת הגליון

ארץ הכינרת

ביטאון רשות ניקוז ונחלים כינרת בשיתוף איגוד ערים כינרת

עורכת ראשית ומפיקה בפועל: יעל סלע
 עריכה לשונית: חגית שני
 מו"ל: רשות ניקוז ונחלים כינרת. כל הזכויות שמורות
 השער: קורמורנים בכינרת צילום: מוטי בוהדנה
 לתגובות: 04-8591937, erez@lakekinneret.co.il
 המערכת אינה אחראית על תוכן המודעות.
 עיצוב גרפי והדפסה: דפוס כינרת טבריה 04-6797777

2018 - שינוי מציאות בחופי הכינרת

אנו בעיצומם של ימי החורף ומברכים על גשמי הברכה ועליית מפלס הכינרת. לאחר שנות הבצורת, אירועי גשם רבים ומשמעותיים חיוניים לחידוש הזרימה בנחלים ועל מנת שהכינרת שלנו תשוב למלוא תפארתה!

שנת 2018 סביב האגם הלאומי אופיינה בתיירים רבים שפקדו את האזור. המשכנו במגמת שינוי המציאות בחופי הכינרת באמצעות מספר פעולות שביצענו:

- החלנו את מהפיכת החופים השקטים על כל 15 חופי האיגוד, ובאמצעות מהפיכה זו הצלחנו להחזיר את המשפחות לנפוש וליהנות סביב הכינרת.

- יחד עם המשרד לביטחון פנים הגברנו את תחושת הביטחון בחופים באמצעות הצבת מצלמות בחופי האיגוד, הקמנו חדר בקרה משוכלל המאפשר סריקה מהירה של החופים וטיפול מידי באירועים על ידי צוותים מתוגברים של שוטרים ופקחים של האיגוד, לטובת אכיפת הסדר בחופים.

- המשך שדרוג תשתיות החופים, הנגשתם והתאמתם לצרכים המשתנים בתרבות הנופש והקמפינג. מדובר בפעולות המאפשרות לעם ישראל ולתיירים הפוקדים את הכינרת ליהנות מהאגם שלנו ומשירותי נופש וקמפינג מהמתקדמים ביותר בעולם!

באגן ההיקוות של הכינרת, אנו רואים בימים אלו תוצאות של פעילות אינטנסיבית בשטחים החקלאיים שבמרחב האחוריות של רשות הניקוז. לאורך השנה כולה פועלים באגף הניקוז שלנו למניעת הצפות של שטחים מיושבים ושטחים חקלאיים, במקביל לפעולות של שיקום נחלים. אנו מבצעים פרויקטים רבים של שימור קרקע חקלאית, דבר המאפשר לנו לסייע לחקלאים במניעת הצפות, לשמור על מקורות המים (הנחלים והכינרת) מפני זיהומים ואף לשמור על איכות הקרקע להמשך פעילות חקלאית. במקביל, אנו מבצעים יחד עם משרד החקלאות, פרויקט חשוב לשדרוג מקטע בתעלה המערבית של הירדן, למניעת הצפות שטחים חקלאיים ולמניעת הצפת אזור התעשייה בקריית שמונה והחלק הדרומי של העיר.

במהלך החודש האחרון נפרדנו מיו"ר איגוד ערים כינרת, אלי מלכה, אשר סיים את תפקידו באיגוד. ברצוני להודות לאלי על התהליכים המשמעותיים שהוביל באיגוד והניבו הישגים רבים ומשמעותיים בכלל התחומים. מי שנבחר לתפקיד יו"ר איגוד ערים כינרת החדש הינו ראש המועצה האזורית עמק הירדן - עידן גרינבאום. בשם כלל עובדי רשות הכינרת ברצוני לאחל לעידן שימשיך את הפעילות הענפה של קודמו בתפקיד, ליצירת כינרת נעימה ומזמינה יותר, לרווחת עם ישראל.

מה מצפה לנו בגליון הנוכחי? כתבה על התיקון המבורך להסדרת הטיפול בחופי הכינרת לשמירת השקט והניקיון, דנה בכר תספר על תמ"א 13, ראיון מיוחד עם מוטי דותן שלאחר 17 שנים סיים את תפקידו כראש המועצה האזורית גליל תחתון, על הפיילוט המוצלח שביצענו במכונות תשלום שהוצבו בחוף מפרץ אמנון ויוצבו בעתיד בחניוני חופי האיגוד, סיפורים מהשטח עם אושרי ילוז מהנדס רשות הכינרת, משה גופן במאמר מרתק על זיהוי דגים מפסיפס כנסיית הלחם והדגים, נפרד משלמק'ה בהלול ז"ל מראשוני ומקימי מינהלת הכינרת שהלך לעולמו ויחסר לנו, נטלי זאבי תספר על פעילות קהילתית לשימור עין ריחן שבעין קיניה, דניאל וקנין על שביל סובב כינרת והבהאים באזורנו, ועוד.

קריאה מהנה ובברכת המשך חורף גשום ומבורך

צביקה סלוצקי

מנכ"ל רשות ניקוז כינרת

מפלס הכינרת - תחילת חורף 2018-2019¹

בחודש ספטמבר לא זכינו עדיין לגשם באגן הכינרת וזרימת הבסיס בירדן (גשר הפקק) התייצבה על כ-1.9 מ"ק לשנייה (לעומת 2.6 מ"ק לשנייה בספטמבר 2017). גם ספיקת המעיינות המרכזיים, הדן והבניאס, היו נמוכות מאוד. ספיקת מעיינות הדן בתחילת חודש דצמבר היתה הנמוכה ביותר מאז שהחלו מדידות הספיקה במעיינות אלה.

(מפל סער, מפל עיט, מפל התנור, מפל הטחנה ועוד) השופים והנחלים הזורמים אל הכינרת במלוא הדרם הוא מראה מרנין לב שזכינו לראות אחרי למעלה מחמש שנים שחונות. כל ההכנות שעשתה רשות ניקוז כינרת בשנים הקודמות וגם בקיץ האחרון כדי שהנחלים יוכלו לזרום להנאתנו מבלי לגרום לנזקים לסביבתם, עומדות בימים כאלה למבחן.

עד תחילת החורף מפלס הכינרת המשיך לרדת לכיוון הקו "השחור" עד ליום 12.11.2018 עת התייצב למשך מספר ימים על 214.66- (ירידה של 1.30 מ' מסוף החורף הקודם). אז החלה עלייה קטנה במפלס שנגרמה בעיקר מהגשם שירד על פני האגם. הגשמים שירדו במהלך חודש דצמבר גרמו גם למעט זרימות בנחלים. ספיקת הירדן בגשר הפקק עלתה ואף נרשמה עלייה בספיקת מעיינות הדן והבניאס והמפלס המשיך לעלות בקצב איטי (כחצי ס"מ ביום). אבל, שלושת ימי הגשם של תחילת ינואר, שגרמו לזרימות הנחלים לכיוון הכינרת, המפלס ב-25 ס"מ בשלושה ימים בלבד. אבל, זרימת הנחלים, שנחלשה מאז הפסקת הגשם, נמשכה גם בימים שאחרי. נכון להיום (13.01.2019) עומד מפלס הכינרת על 214.13- (עלייה של 53 ס"מ עד כה) ונמצא 1.13 מ' מתחת לקו האדום התחתון (213.00-) ורק 74 ס"מ מעל לקו השחור (214.87). במצב הנוכחי חסרים 5.33 מ' עד למפלס המירבי של האגם (208.80-).

כידוע, מפלסי הכינרת הנמוכים בשנים האחרונות ותחלופת המים הנמוכה באגם עלולים להשפיע על המערכת האקולוגית של האגם. גם העלייה במליחות האגם נובעת ממצב זה. מגמת העלייה במליחות נמשכת ובתחילת ינואר 2019 עמד ריכוז הכלוריד בכינרת על 323 מגכ"ל - הריכוז הגבוה ביותר מאז שנת 1968. בתחילת אוגוסט היה ריכוז הכלוריד באגם 313 מגכ"ל לעומת 270 מגכ"ל באוקטובר 2014.

¹ מבוסס על נתוני השירות ההידרולוגי של רשות המים.

בחודש אוקטובר הגיע הגשם המשמעותי המיוחל, בהתאמה לתחזית ארוכת הטווח של רשות המים. כמות המשקעים שירדה באגן היקוות הכינרת באוקטובר הביאה את רמת המשקעים לתקופה

פנחס גרין

משנה למנכ"ל רשות ניקוז ונחלים כינרת

ספטמבר-אוקטובר לסך 220% מהממוצע הרב שנתי לתקופה זו. נרשמה עלייה מתונה בזרימת הבסיס בירדן אבל עדיין הספיקה היתה נמוכה מאוד ביחס לשנים קודמות. כמות המשקעים באגן הכינרת במהלך חודש נובמבר היתה נמוכה יותר והיא הורידה את כמות המשקעים באגן מתחילת עונת הגשמים ועד 1.12.18 לכדי 89% מהממוצע הרב שנתי לתקופה זו. בשיקלול הכלל ארצי, כמות הגשם לתקופה זו עמדה על 102% ביחס לממוצע הרב שנתי לתקופה. שוב מרכז הארץ ומישור החוף קיבלו כמויות משקעים גדולות יותר מאשר הצפון ואגן הכינרת. כך היה גם במהלך חודש דצמבר - כמויות גשם מאוד משמעותיות ירדו בכל הארץ. אבל התמונה הכללית נשארה דומה, כשמישור החוף זכה לכמויות גשם גדולות בהרבה מאלה שירדו באגן הכינרת. באגן הכינרת כמות המשקעים המצטברת מתחילת עונת הגשמים ועד סוף דצמבר עמדה על כ-108% ביחס לממוצע הרב שנתי לתקופה זו בעוד שבשקלול כלל ארצי, כמות המשקעים המצטברת עומדת על כ-134% מהממוצע הרב שנתי לתקופה (ע"פ נתוני השירות ההידרולוגי של רשות המים).

בתחילת ינואר (ב-06.01.19) הגיע אלינו החורף האמיתי לו ציפינו כל כך הרבה זמן - מזג אוויר סוער עם טמפרטורות נמוכות יחסית, כמויות גשם גדולות, שלג בחרמון ואפילו בצפון הגולן. שלושה ימים של גשמים בכמויות יפות (מעל 100 מ"מ) גרמו לזרימה בכל נחלי אגן הכינרת - זרימה שכמותה לא נצפתה מזה כמה שנים. בירדן (גשר הפקק) נמדדה ע"י השירות ההידרולוגי של רשות המים, ספיקה של כ-110 מ"ק לשנייה (הפעם האחרונה שנמדדה ספיקה כזו היתה בחורף 2013). המראה של המפלים

שלושה ימים ברציפות ועדיין השמים מעוננים

כנראה שלכבוד יום הולדת החל הגשם לרדת ולא פסק זה שלושה ימים. ערפל כבד עטף את הכפר שלנו, המים זורמים ומציפים בדרכם את האדמות החקלאיות שלנו. ולמרות שהכינרת מרוחקת כשעה דרומה מביתי ואינני יכול לראותה, אני משוכנע שהפעם המפלס עלה מעלה... אנחנו ברשות, ממונים ואחראים למנוע נזקים, ועלינו לטפל בנחלים ובחקלאות קרקע, בכפר ובשולי הערים. זוהי התקופה בשנה לסיים את העבודות ולתקן את מה שדורש תיקון. מתוך כבוד ל"אדון הטבע", מאחלים (בזהירות רבה שמא נקלקל) מילים של ברכה ואיחולים טובים לאורך כל החורף. מים רבים בנחלים ובכינרת, מכאן, הצפון, ועד הדרום הרחוק. נותר לי רק להודות למקצוענים שלנו, שעובדים במרץ רב, והפעם אני מבחין גם בחיך האופטימי הנסוך על פניהם.

אהרון ולנסי,

יו"ר רשות ניקוז ונחלים כינרת

אושר התיקון לחוק הסדרת הטיפול בחופי הכינרת, לאכיפה ומתן קנסות לפוגעים בחופי הכינרת

באיגוד ערים כינרת קיבלו בסיפוק את אישור מליאת הכנסת, בקריאה שנייה ושלישית, בתמיכה של 106 ח"כים וללא התנגדויות, להצעה לתיקון חוק הסדרת הטיפול בחופי הכינרת (תיקון מס' 3), התשע"ט-2018.

לאישור זה של מליאת הכנסת קדם דיון בוועדת הפנים והגנת הסביבה של הכנסת, בראשותו של ח"כ יואב קיש, אשר אישרה אף היא את נוסח התיקון לחוק.

תקשורות

התיקון לחוק קובע כי פקחי איגוד ערים כינרת יכולים מעתה לתת קנסות לפי צו קנסות ייחודי לאיגוד ערים כינרת, שיוכן

בנפרד ויאשר בהמשך בוועדת החוקה של הכנסת. צו קנסות זה יהווה כלי אכיפה ממשי בידי פקחי האיגוד מול העוברים על הוראות חוקי העזר של האיגוד. כמו כן, התיקון לחוק מוסיף לאיגוד ערים כינרת סמכויות בנושא מניעת מפגעי רעש ויאפשר להשלים את התקנת חוק העזר בנושא מניעת רעש בחופי האיגוד.

צביקה סלוצקי, מנכ"ל רשות הכינרת, אמר, כי האישור המבורך בכנסת הינו הכרה בהכרח לשמירה על הכינרת כנכס ציבורי לאומי בעל חשיבות עליונה, וכי החוק יעניק לאיגוד אפשרות לפקח, לאכוף ולמנוע פגיעה בכינרת או בחופיה, בתחומי איכות הסביבה והרעש. בעונת הרחצה האחרונה, הוכרזו 15 חופי איגוד ערים כינרת כ"חופים שקטים", בהם אסורה השמעת מוסיקה, למען בטיחות הציבור. החלטה זו משכה בחזרה אל הכינרת משפחות רבות עם ילדים ושינתה את תרבות הנופש בכינרת.

דנה בכר, מנהלת אגף מינהלת הכינרת: "אנו מברכים על התיקון לחוק ושמחים כי ההבטחות שהבטחנו בפסח 2018 - שבנוסף לכללי ההתנהגות החדשים יהיה לאיגוד ערים כינרת חוק עזר למניעת רעש בחופים ואפשרות למתן קנסות - הולכות ומתממשות. נמשיך לפעול לשינוי חווית הנופש בכינרת על מנת להחזיר עוד ועוד משפחות אל הכינרת".

"התיקון לחוק מוסיף לאיגוד ערים כינרת סמכויות בנושא מניעת מפגעי רעש"

פיילוט מכונת תשלום בחניון מפרץ אמנון

דנה בכר

מנהלת אגף מינהלת הכינרת

כחלק משיפור השירות לציבור הנופשים, יצא לדרך בחודש אוגוסט השנה, פיילוט מכונת תשלום בחניון מפרץ אמנון, מתוך כוונה לעבור בצורה הדרגתית לתשלום באמצעות מכונת תשלום בחניוני הכינרת, זאת בנוסף על אמצעי התשלום הקיימים בקופות בביתני הכניסה - מזומן ואשראי, וכמובן באמצעות הטלפון הנייד באפליקציות סלולאריות.

מכונת התשלום לפיילוט מוקמה בחניון מפרץ אמנון, במיקום מרכזי ונגיש לכל, מתחת לסככה מקורה. המכונה הותאמה מבחינה טכנולוגית למאפיינים הייחודיים של מערך החניונים בכינרת ופעלה במשך כל חופשת הקיץ ועד סוף עונת הרחצה.

מהנתונים אשר עולים ממרכז הבקרה של מערכת החניונים, עולה כי 50% מנופשי חוף מפרץ אמנון בחרו לשלם במכונת התשלום. תקלות בודדות במכונה טופלו בזמן אמת ונרשמה שביעות רצון מהפיילוט המוצלח.

לעונת הרחצה הקרובה מתכננים להציב מכונות תשלום נוספות בחופים: דוגית וחקוק, ולאפשר תשלום עצמאי של הנופשים ביציאה, באמצעות כרטיס אשראי, גם בחניון גופרה.

ברשות הכינרת משיקים: אתר אינטרנט חדש, רספונסיבי, נגיש ומתקדם!

ברשות הכינרת ואיגוד ערים כינרת משקיעים לא רק בחופים ובנחלים. במהלך החודשים האחרונים שקדו הצוותים המקצועיים על הקמת אתר חדש, רספונסיבי ומתקדם, דרכו יכולים הגולשים להתעדכן, לאסוף מידע ולתכנן את הטיול הבא בחופי הכינרת ובשביל סובב כינרת.

תקשורות

האתר החדש כאמור תומך בכל סוגי הסמארטפון (רספונסיבי), מותאם לכל

סוגי המסכים, מרכז את המידע באופן נוח במיוחד וקל לניווט בין העמודים השונים.

כמו כן, בדומה למהפכת הנגשת חופי איגוד ערים כינרת לאנשים עם מוגבלויות, גם באתר החדש ניתן דגש על הנגשה מלאה לציבור זה! דקלה לאור, מאגף קהילה והסברה ברשות הכינרת מציינת, כי בתהליך הקמת האתר, הנגשת המידע זכתה לעדיפות עליונה: "המטרה היא להנגיש כמה שיותר מידע בצורה הנעימה, הקלה והמהירה ביותר, כך שהמידע יהיה במרחק "קליק" אחד מהגולשים ויקל על התמצאותם באתר". עוד ציינה לאור, כי בדף הבית הטמיעו את המידע הזוכה לפופולאריות הגבוהה ביותר בקרב הגולשים.

באתר תוכלו למצוא: מידע על רשות ניקוז ונחלים כינרת, איגוד ערים כינרת, מידע על מפלס הכינרת, פרויקטים מרכזיים, מידע על פעילויות לשיקום ושימור הסביבה, מידע על חופי הכינרת, תוכניות תכנון ופיתוח, פעילות למען חופים שקטים, תעריפי חניה, פרויקטים חינוכיים, שת"פים עם הקהילה, מקטעי שביל סובב כינרת, פעילות קו סובב כינרת, מרכזים, מאמרים ועוד.

יעל סלע, מנהלת אגף חינוך, קהילה והסברה ברשות הכינרת מציינת, כי האתר החדש יאפשר הנגשה קלה ונוחה של המידע לציבור.

כתובת האתר: <http://kineret.org.il>

תמ"א 13/13 כוללת למרחב הכינרת וחופיה אושרה במועצה הארצית לתכנון ובנייה

בתאריך 4.12.18 אושרה במועצה הארצית לתכנון ובנייה תמ"א 13/13 הכוללת למרחב הכינרת וחופיה.

התוכנית אשר קודמה במשך כ-9 שנים, מאז הקמתו של איגוד ערים כינרת, נערכה בהמשך להחלטת המועצה הארצית לתכנון ובנייה מיום 7.7.2009, אשר מצאה צורך בעדכון תוכנית המתאר הקיימת לחופי הכינרת, תמ"א 13 שאושרה ב-1981; וזאת לאור הזמן שחלף מאז אישורה, השינויים במדיניות החופים ובמצבם ובמטרה לסייע לאיגוד ערים כינרת לפעול

דנה בכר

מנהלת אגף מינהלת הכינרת

ולטפל בחופי הכינרת, כמתחייב מחוק הקמת האיגוד - "חוק הסדרת הטיפול בחופי הכינרת". בהחלטתה קבעה המועצה הארצית, כי התוכנית תוכן במקביל, בשני חלקים. החלק הראשון, הסתיים עם כניסתה לתוקף של תוכנית תמ"א 13/13 א' - תוכנית המתאר המפורטת ל-15 החופים אשר מנוהלים על ידי איגוד ערים כינרת. חלק זה, עסק במתן המענה הדחוף לתכנון ולפיתוח של חופי האיגוד.

החלק השני - תמ"א 13/13 כוללת, שזה עתה אושר, עוסק במרחב הכינרת וחופיה בראייה רחבה. מטרתה של תוכנית זו היא לאפשר את מיצוי הפוטנציאל התיירותי הגלום במרחב הכינרת וחופיה, לאפשר את שימוש הציבור במרחב החופים תוך שמירה וטיפול השטחים הפתוחים, לשמר את הכינרת כמאגר המים של מדינת ישראל לרבות תפקידיו הנמליים, לפתח ולשמר ערכי טבע ונוף, אתרי דת, מורשת והתיישבות, וכל זאת על בסיס עקרונות של תוכניות מתאר תקפות שונות ועקרונות תכנון בר-קיימא. התוכנית משילה מעצמה שטחים גדולים שהיו כלולים בתוכנית תמ"א 13 הישנה ומתייחסת לשטח מצומצם יותר, שבזיקה ישירה לכינרת.

התוכנית קובעת אופן הגדרה חדשני לקווי חוף, ומסווגת אותם בכינרת לארבעה סוגים: קו חוף טבעי/שמור, קו חוף פנאי ונופש, קו חוף בחזיתיים כפרית וקו חוף בחזיתיים עירונית. הבנייה והפיתוח בעורף היבשתי של כל קו חוף וגוף המים הגובל בו, נקבעו בהתאמה לפי הסיווגים.

התוכנית קובעת הוראות בתחום אגם הכינרת, באזורים "מוטי תרבות ומורשת" המזוהים כבעלי חשיבות ארצית ועולמית, באזורים "מוטי נופש חופי", באזור "מוטה פיתוח" צמח ובאזורים המוגדרים כ"נוף כינרת".

התוכנית כוללת, בין היתר, מסמך מנחה לשייט, מתוך ההבנה כי פעילות השייט בכינרת משפיעה על איכות המים והמערכות האקולוגיות שבתחומה, על בטיחות הנופשים והמתרחצים כמובן, ומהווה אמצעי לפעילות פנאי, נופש ודייג. מסמך השייט כולל סוגים שונים של פעילות שייט וקובע את מיקומם של המתקנים, תנאי הפעלה והפעולות שיש לנקוט בנושאי בטיחות ואיכות מים.

בהיבט התחבורתי, גובשה תפיסה המייצרת מיתון תנועה סביב הכינרת באמצעות הגדרת דרכי סובב כינרת כדרכים נופיות, המשרתות את החופים, מוקדי העניין והיישובים סביב האגם, תוך הסדרת מעגלי תנועה וצמתים בהיררכיה מקומית, עם מתן אפשרות לעצירה בתצפיות ובמוקדי חניה, כבסיס יציאה לטיולים במרחב. התוכנית אף משלבת אפשרות לתחנות רכבת (עבור קו בית שאן-צמח-חמת גדר וקו עכו-כרמיאל-קריית שמונה).

המועצה הארצית ואיגוד ערים כינרת ברכו על התוכנית אשר תיתן בידי האיגוד והרשויות את הכלים התכנוניים לטיפול במרחב שלא היה כלול בתוכנית תמ"א 13/13 א'; כלים אשר יאפשרו טיפול באותה "ראייה כוללת ואחידה" אשר מוגדרת במטרות האיגוד עפ"י "חוק הסדרת הטיפול בחופי הכינרת"; כלים אשר יבואו לידי ביטוי, בין היתר, ככל שייתווספו חופים נוספים לאחריותו ותחומו של האיגוד.

התוכנית משילה מעצמה שטחים גדולים שהיו כלולים בתוכנית תמ"א 13 הישנה

הרב הראשי לצפת, הרב שמואל אליהו, עם תלמידי וצוות בית ספר הארי בצפת בתפילת הגשם בחוף מפרץ אמנון של איגוד ערים כינרת

"מוריד הגשם" - מאות תלמידים ורבנים התפללו לחורף גשום על שפת הכינרת

הרב שמואל אליהו: "אנחנו מתפללים שישמע הקדוש ברוך הוא את תפילתנו ברצון 'אבא תן מים, תן חיים, תן ברכה, אנא ה' הצליחה נא'"

שלום אלבוז
תקשורות

בתאריך ז' בחשון, היום בו החלו התפילות להורדת גשמים, הגיעו כ-300 תלמידים מבית ספר הארי" בצפת, רבה הראשי של העיר צפת - הרב שמואל אליהו, רבנים ואישי ציבור, לחוף מפרץ אמנון של איגוד ערים כינרת, לתפילת 'מוריד הגשם' למטן שנה גשומה.

בנוסף לתפילה קיימו פעילות לימודית חווייתית לאורך 'שביל סובב כינרת' ובחוף מפרץ אמנון, לרבות דגימת איכות מי הכינרת, הסבר על הצמחייה ובעלי החיים באגם וכדומה.

בצהריי היום הצטרף לפעילות הרב הראשי של צפת, הרב שמואל אליהו ורבנים נוספים מבית הספר, שקיימו תפילה מרגשת לשנה גשומה, בליווי שופרות. "הפעם האחרונה שערכנו תפילה שכזו הייתה לפני 16 שנים, לפני חורף 2002/3, שהגיע לאחר מספר שנות בצורת, והכינרת הייתה בשיא השפל. לשמחתנו, לאחר מכן, חווינו חורף סוער עם גשמים רבים וכמויות גשמים שלא נמדדו מזה עשרות שנים. כשבורא עולם מרעיף שפע, הוא מביא ברכה עד בלי די", ציין רב בית ספר הארי" בצפת, דוב סנדמן.

הרב שמואל אליהו אמר: "אנחנו מתפללים שישמע הקדוש ברוך הוא את תפילתנו ברצון. אנחנו צריכים להתפלל מכל הלב והנשמה, כי בברז בבית אומנם יש מים, אבל המים של הכינרת הם המים של העם ואם אין מים בכינרת הטבע מתייבש, בעלי חיים צמאים ויש פחות חיים. אנחנו מבקשים מים מהקדוש ברוך הוא: אבא תן מים, תן חיים, תן ברכה, אנא ה' הצליחה נא".

במהלך האירוע אמרו התלמידים: "עם ישראל זקוק לישועה, אנחנו לאחר 6 שנים שחונות ללא גשם אמיתי והכינרת צמאה לגשם. נקווה שתפילת 'מוריד הגשם' תענה ברצון ויהיה לנו חורף גשום במיוחד והכינרת שלנו תשוב ותתמלא".

מרשות הכינרת נמסר, כי ברשות ובאיגוד ערים כינרת מברכים על כל יוזמה ופעילות סביב הכינרת ולמענה: "התלמידים סיירו לאורך שביל סובב כינרת והתנסו בפעילות של חוקי אגמים ליום אחד. לאחר מכן, קיימו תפילה מרגשת בליווי שופרות, לשנה גשומה. כולנו מתפללים לחורף גשום שימלא את האגם הלאומי ואת כלל מקורות המים".

תלמידי וצוות בית ספר הארי בצפת בתפילת "מוריד הגשם", בחוף מפרץ אמנון של איגוד ערים כינרת

תפילת "מוריד הגשם" בכינרת

עבודה מקיפה למניעת הצפה בעמק החולה - הסדרת תעלת הירדן המערבית

התעלה המערבית מהווה את בסיס הניקוז של מרכז ומערב עמק החולה. בעבר התעלה הייתה המשך לתוואי הזרימה של נחל עיון וכיום התעלה משמשת כתעלת השקיה לשטחים החקלאיים בעמק החולה וכתעלת ניקוז המנקזת שטח של כ־100 קמ"ר. אורכה של התעלה המערבית כ־17 ק"מ והיא מתחילה במנחת המטוסים בקריית שמונה, מנקזת את נחלי רכס רמים, נחל עין זה"ב ואת העיר קריית שמונה כולה. בהמשך מתנקזים אל התעלה המערבית הנחלים: קדש, זמר וההטיה של הירדן ההיסטורי. התעלה מסתיימת בנקודת מפגש התעלות המערבית והמזרחית ומשם ממשיכה לזרום כנחל הירדן

צילום: גיא קולר

זרימה בנחל טבעי ולא בתעלת ניקוז, ובכך לתרום לעידוד הטיילות והתיירות לאורך הירדן. כחלק מהפרויקט נבנים גם מפלונים, נישות של בתי גידול לחים, ופינות התיישבות וגידול של מיני צמחים וציפורים כקישוריות של הנחל אל הטבע. מטרת ביצוע ההסדרה של התעלה המערבית היא למזער את סיכויי ההצפות והשיטפונות, הן בשטחים החקלאיים והן בשטחי המגורים, ביסוד המעלה ובחולתה. הסדרת מקטע התעלה המערבית באזור התחברות נחל קדש לתעלה - סכר מלחה - מפגש התעלות, תפחית משמעותית את הזרימות השיטפוניות בשטחי העמק ותקטין את נזקי ההצפות והפגיעה בחקלאות.

שיקום התעלה לאחר ביצוע עבודות העפר המאסיביות, מחייב ביצוע של שיקום סביבתי ונופי של האזור. כל מקטע בתעלה המערבית שרשות הניקוז סיימה בו את העבודות, מלווה בתוכנית לשיקום נופי וסביבתי. התוכנית כוללת שתילות של עצי גדות נחלים ושטילים מתאימים לאזור, הקמה של נישות לבתי גידול של מיני בעלי חיים וצמחים, ועוד. רשות הניקוז רואה חשיבות רבה לביצוע תוכנית ההסדרה והשיקום בתעלה המערבית, הן בהיבט הניקוזי של חלקו המרכזי והמערבי של עמק החולה והן בהיבט הסביבתי והנופי של האזור.

בעקבות אירועי שיטפונות והצפות בעבר הלא רחוק בעמק החולה, ובפריצה של הגדה

אושרי ילוז מהנדס רשות ניקוז

המערבית בתעלה, הוחלט ברשות הניקוז להסדיר את התעלה המערבית כך שתוכל להכיל נספחי זרימה גדולים יותר ולמזער את הסיכויים להצפות ושיטפונות בעתיד, בזמני אירועי קיצון. תוכנית ההסדרה והשיקום של התעלה המערבית מתקצבת על ידי משרד החקלאות ורשות ניקוז כינרת מדי שנה, משנת 2016, ומתבצעת באינטנסיביות רבה על ידי רשות הניקוז.

ביצוע התוכנית מהווה פרויקט משמעותי המסדיר את צרכי הניקוז בצידו המערבי של עמק החולה. בשנים האחרונות רשות הניקוז ביצעה עבודות עפר להוצאת סחף הקרקע שהצטבר במהלך השנים האחרונות בקרקעית הנחל והיווה מכשול לזרימה התקינה בתעלה. בנוסף לכך, בוצע ייצוב הנדסי של גדות התעלה באבני בולדר למניעת קריסת קרקע בגדות התעלה. במקביל לכך, רשות הניקוז מקדמת תכנון לשידרוג של מעבירי המים ברצועת התעלה והתאמתם לספיקות התכן, לרבות החלפה או שדרוג של סכר מלחה אשר יוצר הפרעה משמעותית לזרימה בימי החורף, באירועי קיצון.

בין יתר העבודות בתעלה, מתבצעות עבודות עפר למיתון הגדות ויצירת פיתולים לאורכה של התעלה, על מנת ליצור מראה של

מסיימים בברכות

רשות הכינרת מודה לראשי הרשויות היוצאים על שיתוף הפעולה עם הצוותים שלנו בשנים שחלפו, במכלול התחומים, בשלל הפרויקטים המבוצעים לאורך כל השנה, במרחב הצפון. קיימת חשיבות גבוהה לתמיכת ראשי הרשויות בפרויקטים המתבצעים. ללא תמיכה זו וסיוע בעבודה בשטח לא ניתן לבצע את התוכניות. שמחנו לשמוע מהם, טרם יציאתם לדרכם ואנו מאחלים להם הצלחה רבה בכל שיבחרו לעשות בהמשך.

תקשורות

אביהוד דסקי
ראש מועצת ראש פינה

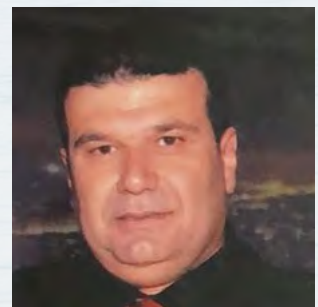
במשך 18 שנות כהונתי כראש המועצה המקומית ראש פינה, נחשפתי לפעולותיה המבורכות של רשות ניקוז כינרת. נוכחתי, כי רשות ניקוז כינרת ממלאת את יעודה, שעיקרה הסדרת אפיקי וערוצי הניקוז למניעת שיטפונות והצפות, תכנון ושיקום נחלים בתחום הארצי, מניעת זיהום אגן ההיקוות של הכינרת ושמירה על איכות המים. אלו רק מעט מהמשימות הרבות והבורכות של רשות הניקוז.

רשות הניקוז ביצעה פרויקטים רבים וחשובים לשמירה על אגן הכינרת, לרווחת תושבי המדינה ואחרים, המטיילים ומבלים באגן ובחופי הכינרת - הצלה ועזרה ראשונה, ניקיון, פינוי פסולת, שרותי אבטחה, תחזוקת מבנים ומתקנים שונים, הכנה וקידום של תוכניות מתאר ועוד, ועל כל אלה אני רוצה להודות ולהביע את הערכתי הרבה לכל עובדי רשות הניקוז, לחברי ההנהלה ובראש ובראשונה למנכ"ל הרשות מר צביקה סלוצקי, שמנצח על התזמורת הנהדרת הזו, שסייע והיטה אוזן קשבת לכל פנייה לפתרון בעיות ושדרוג מערכות ניקוז במושבה. תודה בשמי, בשם עובדי המועצה והתושבים.

חוסין אל-הייב
מועצת טובא זנגרייה

רשות הכינרת תרמה רבות בתחומי הנחלים ואיכות הסביבה, בכל הגליל והגולן, ובזכותה ובזכות העומד בראשה, המנכ"ל צביקה סלוצקי, אנו עדים לכך שאין הצפות, הן בבתים והן ברחובות. כולם עשו עבודה לתפארת, יישר כח.

אוסאמה זהוה
ראש מועצת בוקעתא

רשות כינרת מסייעת רבות לרשויות המקומיות והינה חלק בלתי נפרד מתקציב הפיתוח העירוני.

ברשות צוות מקצועי המלווה ומסייע לרשות המקומית להתמודד עם כל סוגיות הניקוז והמים העירוניות ובמיוחד בעתות משבר ומזג אוויר סוער. הנהלת הרשות קשובה לצרכי העיר ותמיד מצאנו אוזן קשבת וייעוץ הולם.

מועדאד נג'יב זוהר אלדין
ראש מועצת עין-קנייה

שנים רבות של עשייה ציבורית מבורכת נעשתה יחד עם אנשים יקרים אשר מגיעה להם מילת הערכה רבה. צוות רשות ניקוז ונחלים כינרת: היו"ר מר אהרון ולנסי, המנכ"ל מר צביקה סלוצקי, המהנדס רן מולכו, אושרי, יעל, ריקי וכל מנהלי ועובדי הרשות היקרים, תודה רבה בשם היישוב והתושבים על תרומתכם להסדרת הניקוז ומעברי מי הגשמים המבורכים, אשר עושים את דרכם לכינרת בתוך היישוב עין-קנייה.

אנו מעריכים את פועלכם גם במישור החינוכי רב החשיבות והתמיכה, בתחומי התיירות, והחקלאות החשופה לנזקי הטבע, והחשוב ביותר - עשייתכם המבורכת בשימור הכינרת וכל הסובב אותה למען שימורה כנכס בר קיימה לתושבי הצפון והמדינה בכלל. אני מאחל לרשות הכינרת המשך דרך צלחה. יישר כוח והערכה רבה למר צביקה סלוצקי - המשך להנהיג את הרשות בדרכך החכמה, המקצועית והאמינה ושמור על האינטרס הציבורי והלאומי.

אילן שוחט
ראש עיריית צפת

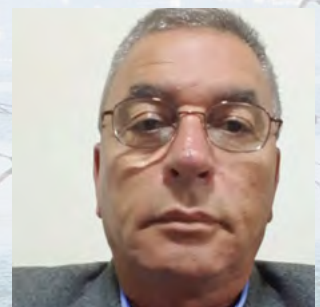
רשות כינרת מסייעת רבות לרשויות המקומיות והינה חלק בלתי נפרד מתקציב הפיתוח העירוני.

ברשות צוות מקצועי המלווה ומסייע לרשות המקומית להתמודד עם כל סוגיות הניקוז והמים העירוניות ובמיוחד בעתות משבר ומזג אוויר סוער. הנהלת הרשות קשובה לצרכי העיר ותמיד מצאנו אוזן קשבת וייעוץ הולם.

ד"ר יאסר עומד
ראש מועצה אזורית אלבטוף

עם סיום כהונתי כראש מועצה אזורית אלבטוף, ברצוני לנצל הזדמנות זו ולהודות לצביקה סלוצקי ולצוות רשות ניקוז כינרת על שיתוף הפעולה הפורה. כידוע, היישוב ואדי חמאם ונחל ארבל מזרימים מים לכינרת. בתקופת כהונתי ראיתי את הדאגה והאכפתיות של הרשות בשמירה על הנחלים ממפגעים סביבתיים ובעבודות לניקיונם. מאחל לכם המשך עבודה נעימה עם ראש המועצה החדש, מר עאהד רחאל.

ג'דיס מטר
ראש מועצת עילבון

עם סיום כהונתי השנייה כראש מועצה מקומית עילבון, ברצוני להביע תודתי והערכתי למר צביקה סלוצקי, מנכ"ל רשות הכינרת, עמו היינו בקשר הדוק, ומבקש להודות לו על כל התמיכה, העזרה והייעוץ שקיבלנו ממנו ומכל הצוות, שהיו תמיד זמינים בשביל להעניק סיוע ועזרה מיידית, נכונים להיענות לכל בקשותינו, החל מעבודות בתחום השטח של הכפר ועד לפתרון בעיות הניקוז והנזק שנגרם מהסחף של הגשמים. רשות הכינרת היא כתובת מרכזית וחשובה מאוד לכל הבעיות הנגרמות מהגשמים. לא נראה כי קיים גוף אחר שיכול לעמוד ולפתור את מכלול הבעיות הקשורות בכך באופן כה מקצועי ומהיר. לא נותר לי אלא להודות לצביקה באופן אישי על הקשר המיוחד שהיה בינינו ומקווה שגם יישאר. מאחל לך, צביקה ולצוות העובדים ברשות הכינרת, הרבה בריאות, המשך הצלחה, שגשוג וכל טוב.

ישראל אמרוסי
ראש מועצת מגדל

הכינרת בשבילי היא מעיין של נעורים וזיכרונות של ילדות ושל טבע. גדלתי על שפת ימה של הכינרת. ניצוצות שמש האירו את יומנו וליוו את דרכנו. פסענו כברת דרך במשעולי החיים, מסלול חיי שזור ביופייה. זכרתי לכינרת חסד נעורים, ועת התמניתית לתפקיד ראש המועצה של המושבה מגדל יזמתי והובלתי תוכנית שאפתנית להקמת 3,000 חדרי מלון על חוף ימה. לתוכנית שאפתנית שכזו נדרש לגייס שותפים אמתיים לדרך.

בנוסף לכל מערך המתכננים, האדריכלים, היועצים ואנשי המעשה, תפסה מקום של כבוד רשות הניקוז, בליווי האישי, במקצועיות, בהכרת מרקם החיים העדין ובניתוח מרשים במאמץ לשימור הסביבה. ברשות חשפו בפניי עולם מקביל של חי ומערכת אקולוגית שלמה, ובמקצועיות הובלנו יחד את התכנון המפורט של התוכנית, בראייה סביבתית רחבה, תוך שמירה על מרקם החיים העדין. לשמחתי התוכנית יצאה מן הכוח אל הפועל בדיוק מופלא וכבר היום אנו זוכים לחנוך 500 חדרי מלון חדשים על חוף ימה של הכינרת, בנוסף לטיילת המרכזית מהמרכז המסחרי הקיים ועד לנחל צלמון, שהולכת ומושלמת בימים אלו ממש. אין לי ספק, כי להצלחת התוכנית ומימושה, שמור מקום של כבוד למינהלת הכינרת ולרשות הניקוז, בשימור הנחלים והטיפול בהם באגן ההיקוות. תודתי והערכתי לצביקה סלוצקי, להנהלה ולצוות העובדים אשר עושים ימים ולילות בכדי לשמר את הנוף והיופי של הכינרת הנפלאה שלנו.

רון שני
ראש מועצה אזורית משגב

משגב נמצאת על פרשת המים בין אגן הכינרת לים התיכון, בין נחל צלמון הזורם לכינרת ונחל חילזון הזורם לים התיכון. משגב חברה בשלוש רשויות ניקוז: כינרת, גליל מערבי וקישון. הממשק של משגב עם רשות הכינרת הוא בעיקר תכנוני ובאזור המזרחי של המועצה, במורדות הדרומיים של הר כמון וביישוב ואדי סלאמה. נהנית לפעול עם צביקה סלוצקי והסגל המקצועי של רשות הכינרת וקיבלנו מהם יחס מקצועי שעזר לנו לקדם את פיתוח ואדי סלאמה.

שי וינר
מועצת מג'דל שאמס

כמי שמלווה את רשות הכינרת מיום הקמתה ואת העומד בראשה, צביקה סלוצקי, בתפקידים שונים בהם כיהנתי (ובשל כך גם מנקודות מבט שונות) ובמיוחד בתפקידי בשנה האחרונה כראש מועצת מג'דל שמש, אני רואה את ההתפתחות האדירה של הרשות ואת השפעתה ההולכת וגדלה במרחב הגליל המזרחי, במגוון גדול של עשייה מבורכת, הן בשינוי המורגש בחופי הכינרת והן בשלל פרויקטים בצפון, שבחלקם אף היה לי הכבוד להיות שותף. חזק ואמץ להנהלה ולצוות העובדים.

שיקום ושדרוג חופי הכינרת "החזרת עמרה ליושנה"

כחלק ממאמץ של מדינת ישראל לשקם ולשפר את חופי הכינרת, התבקשנו על ידי איגוד ערים כינרת ורשות הכינרת, לשדרג את רצועת החוף צינברי-ברניקי-שקמים באורך של כ־4 ק"מ, הממוקמת במערב הכינרת, בין המושבה כנרת לעיר טבריה. אנחנו, אנשי משרד גרינשטיין הר-גיל לאדריכלות נוף ותכנון סביבתי, נבחרנו להוביל את התהליך, בתאום עם אגף מינהלת הכינרת ברשות הכינרת. בכתבה זו יתוארו החלק הראשון של תהליך התכנון, החזון התכנוני שהתגבש וההחלטות העיקריות שהתקבלו.

אד' נוף ד"ר גיל הר-גיל ואד' נוף יוסי יפרח

חב' גרינשטיין הר-גיל לאדריכלות נוף ותכנון סביבתי

לפני כ־20 שנים, עת מפלס הכינרת היה גבוה ולאורכה היו חופים שהיו צרים מלהכיל את הביקוש לנופש, בוצעו בחוף המערבי של הכינרת, משטחי פעילות שכונו "כליות". משטחי הפעילות נתמכו על ידי קירות תמך שנבנו בתוך המים. לכל חוף תוכננו (אד' נוף ג. שריג) מספר משטחי פעילות המהווים את האזורים העיקריים בהם מתרחשת פעילות הנופש והפנאי. במשך השנים, בשל הזמן שחלף ורמת התחזוקה הבסיסית, משטחי הפעילות הפכו פחות נעימים והרבה פחות אטרקטיביים. רצועת חוף זו זוכה למבקרים רבים, מכל רחבי הארץ, כמו גם נופשים מקומיים, תושבי טבריה וסביבתה. מספר הנופשים בחופים אלה די מאוּזן, בין ימי השבוע לסוף השבוע.

בשנים האחרונות, בשל ירידת מפלס הכינרת, נוספה לרצועת החוף הוותיקה רצועת חוף

הדמיות: חב' גרינשטיין הר-גיל לאדריכלות נוף ותכנון סביבתי

חדשה - "רצועת התנוודות" הגובלת במי הכינרת, שאינה מפותחת והשימוש בה מועט. התוכנית שלאורה מתבצע התכנון שלנו היא תוכנית המתאר הארצית המפורטת תמ"א 13/13'א' שהליך תכנונה החל לפני כעשר שנים, עם הקמת איגוד ערים כינרת ואשר נכנסה לתוקפה לפני כשנתיים.

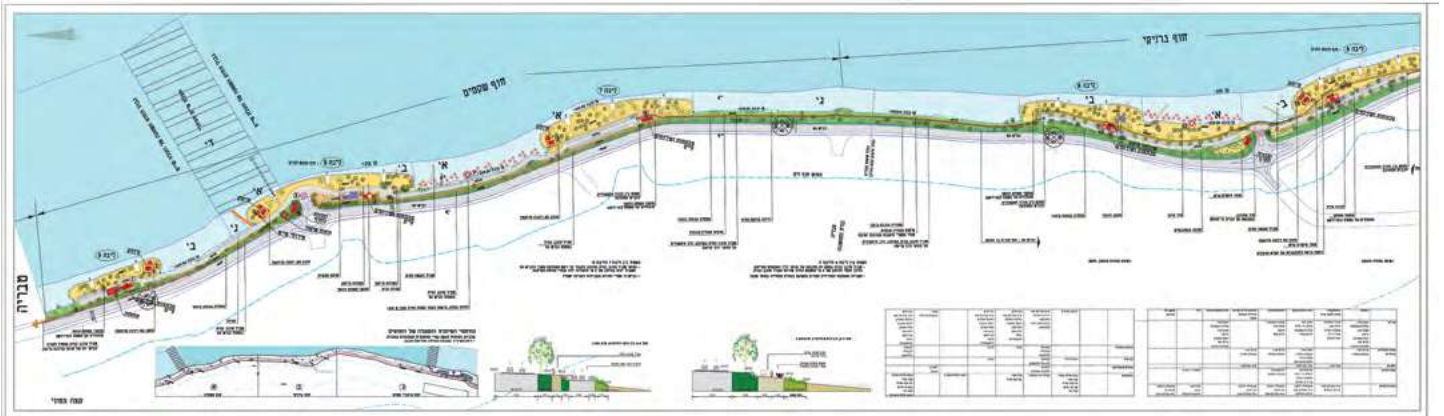
תוכנית המתאר הארצית המפורטת נערכה במטרה לאפשר את פיתוח החופים, להעשיר את מגוון שירותי התיירות, את פעילות הנופש ואת שירותי החוף לפיתוח תיירותי-מסחרי. כל זאת, במוקדים של פיתוח אינטנסיבי שיקושרו ביניהם בטיילת אינטנסיבית, ובשטחים בפיתוח אקסטנסיבי. מינון פרוגרמתי זה נקבע בכדי שלא ליצור תחרות בפיתוח התיירות בטבריה. תוכנית המתאר קבעה גם, כי בשונה מהמצב היום, כל חוף יתוכנן כחוף נפרד, ללא כביש פנימי המחבר בין החופים והרצף היחיד שיקשר בין כל החופים יהיה שביל סובב כינרת, המיועד להולכי רגל ולצרכים תפעוליים. בתוכנית הוגדר גם כי אחד החופים (חוף שחף) יפותח כחוף אקסטנסיבי, בו יינתן דגש על המופע הטבעי. בתוכנית הוגדרו כללים לפיתוח השטח לרצועת החוף הוותיקה ולרצועת התנוודות.

בתוכנית המתאר הוגדרו ארבעה מקטעי חוף, מדרום לצפון: 1. חוף צינברי - חוף נגיש מאוד וסמוך לאתרי נופש ועניין רבים. 2. חוף ברניקי - חוף סמוך לכביש העולה לפוריה. מהווה גם "שער" למרחב חופי הכינרת. 3. חוף שחף - חוף טבעי שאיננו מפותח. 4. חוף שקמים - חוף הפועל בזיקה לשימושי התיירות והנופש של העיר טבריה.

התוכנית שלנו מאמצת את עיקרי תוכנית המתאר, בהתייחס לחלוקה לארבעת החופים ובהתאמה למצב הקיים. התכנון שלנו התמקד בשלושה נושאים עיקריים: א. ברצועת החוף הוותיקה ובמשטחי הפעילות ("כליות") שתוכננו בעבר. ב. ברצועת התנוודות שנוצרה עם ירידת מפלס הכינרת ושלא תוכננה עד היום. ג. בשביל סובב כינרת וברצף החופי שצוין בתוכנית המתאר, אך לא תוכנן הלכה למעשה.

בבואנו לתכנן את רצף החופים למדנו וניתחנו את השטח מבחינת השימוש בו, הצמחייה והאלמנטים הקיימים. החלטנו, כי משטחי הפעילות, עצי הדקל ועצי הפיקוס הוותיקים, צמחיית הגדות, כמו גם קו החוף בעל התואי המתעקל יהוו את מקורות ההשראה שלנו לתכנון כולו. החלטה תכנונית מהותית נוספת שהתגבשה עם תחילת תהליך התכנון, הייתה לשמור על מערך משטחי הפעילות ("כליות"), על קירות התמך והמעקים התוחמים אותם ולהתבסס עליהם (בין היתר כדי לצמצם את העלויות) גם בתכנון החדש.

בבואנו לתכנן את רצף החופים למדנו וניתחנו את השטח מבחינת השימוש בו, הצמחייה והאלמנטים הקיימים

הדמיית: חב' גרינשטיין הר-גיל
לאדריכלות נוף ותכנון סביבתי

בין עיקרי התכנון שהתגבשו במהלך תהליך התכנון והתיאום עם צוות היועצים ונציגי הרשות, הייתה יצירת הרמוניה בין החופים השונים, על ידי שימוש בחומרי גמר צנועים, המתאימים לאופי המקום. בין היתר התקבלו החלטות כי תכנון המבנים יעשה בניסיון לרכז שימושים ופונקציות, כי חופי הרחצה המוכרזים יאופיינו בפיתוח נוח ונגיש לקהל הרחב תוך שמירה על אופיים הטבעי יחסית, כי יתוכננו בהם פרטי ריהוט חוצות פריקים, בין היתר מצללות, אשפתונים ודק שיונח על הקרקע הטבעית. הצמחייה הטבעית תישמר ואף תתוגבר באזורים מוגדרים, בהיקף קירות התומכים את משטחי הפעילות - זאת בכדי ל"רכך" את מופע הקירות. במשטחי הפעילות תוכננו שבילי בטון המגדירים את אזורי הנופש והפעילויות השונות, כך שייצרו תחושה של סדר, יתרמו לנגישות טובה ויאפשרו תחזוקה נוחה ויעילה יותר.

אזורי הנופש יתפקדו בצורה קצת שונה האחד מהשני בכל משטח פעילות. בין סוגי אזורי הנופש יהיו: שטח לחורשה, פיקניק ומנגל, משטח דשא והתכסית הטבעית. אזורי הגינון יפרידו בין הכביש הפנימי והחניה לבין אזורי הנופש.

בימים אלה, לאחר שהפרוגרמה והתוכנית הכללית שהוכנה לאורה אושרו, אנחנו מקדמים תוכניות לביצוע מערך החופים, ואדריכל המבנים, ויקטור ברקאי, מקדם בתיאום אתנו את תכנון המבנים. אנחנו מקווים כי המהלך שהתחיל לפני כ-10 שנים, עם תוכנית המתאר המפורטת לחופי הכינרת, תמ"א 13/13 א' וממשיך בתוכניות לביצוע רצף החופים צינברי-שקמים, יחזיר את האטרקטיביות שהייתה אופיינית לאזור, "יקפיץ" את איכות החופים ויהפוך את רצף החופים לפופולרי עבור המטיילים והנופשים.

יזמים: רשות ניקוז ונחלים כינרת עבור איגוד ערים כינרת
מתכנן ראשי: גרינשטיין הר-גיל, אדריכלות נוף ותכנון סביבתי
ניהול הפרויקט: אמיר שילוני
אדריכל: ויקטור ברקאי
יעוץ תנועה: לוי-שטרק זילברשטיין מהנדסים יועצים בע"מ

התוכנית שלנו מאמצת את עיקרי תוכנית המתאר המפורטת, תמ"א 13/13 א'

הרועה ואינו נלאה

ראיון מיוחד עם מוטי דותן

אחד מראשי הרשויות הוותיקים והמרכזיים בצפון בפרט ובארץ בכלל הוא מוטי דותן, איש רב פעלים שעשייתו נוגעת בתחומים רבים ברחבי הגליל התחתון. לאחר 17 שנים בתפקיד ראש המועצה האזורית הגליל התחתון ויו"ר רשות שימור קרקע ברשות הכינרת, החליט דותן שלא להתמודד בבחירות האחרונות ולסיים את תפקידו

שלום אלבז

תקשורת

לא הרבה יודעים אבל מוטי (69) בכלל נולד בפתח תקווה, גדל והתחנך בבית דתי ובישיבה תיכונית. מה שהביא אותו צפונה היא האהבה: "רעייתי פנינה נולדה בקבוצת כינרת ומגיל שלוש גדלה בכפר חיטים. כאשר בנותינו הראשונות נולדו, היא לחצה עלי לעבור למקום ילדותה. היא סברה שכפר חיטים, הינו המקום הטוב ביותר לגדל ילדים, באווירת הכפר ולא בעיר הגדולה. האמת? היא צדקה בגדול. אני שמח על המעבר צפונה".

וכך היה. משפחת דותן עברה לכפר חיטים והמעורבות של דותן בקהילה נוצרה מהרגע הראשון. בין שלל התפקידים בהם שימש: רועה צאן, מרכז ענף הצאן, רכז נוער ומרכז משק. יש שיאמרו, כי הנהיג את הגליל התחתון כפי שרועה מוביל עדר ובהצלחה רבה.

רגע לאחר סיום תפקידו כראש המועצה נפגשנו לשיחה פתוחה על העשייה שקידם, התוכניות לעתיד, ראש המועצה החדש, משמעות הכינרת, הרחבת פעילות רשות הניקוז והפתרון לכינרת מלאה. ראיון מיוחד.

מוטי, האם בתחילת הדרך חשבת שתשמש 17 שנים בתפקיד ראש המועצה?

האמת שלא. היעד בתחילת דרכי כראש המועצה היה לבנות צמיחה דמוגרפית בגליל התחתון. באותם ימים הגיל הממוצע ביישובים עמד על 56 שנים, הצעירים עזבו וברשות היו כ-6,000 תושבים בלבד. מטרתי הייתה לעודד משפחות צעירות לעבור להתגורר ביישובי הגליל התחתון ולהשאיר את בני היישובים שלנו, כאן בבית. חשבתי שקדנציה אחת תספיק, אך בפועל נזקקתי לזמן רב יותר למימוש היעדים ובמקביל גם התאהבתי בתפקיד. אין ספק שזהו התפקיד המאתגר והמעניין ביותר שעשיתי.

ולאחר 17 שנים, מה הם נתוני האוכלוסייה בגליל התחתון?

עם הגעת צעירים ובנים חוזרים, עומד היום הגיל הממוצע במועצה על 33! כמו כן, הגדלנו את הקהילה ב-133%. 14,000 תושבים חיים היום בגליל התחתון. אני יכול לומר בגאווה שהצלחתי בנושא זה בגדול.

מה גרם לך להגיד די, זה הזמן לעזוב?

תראה, אני אתחיל מזה שאחת ההחלטות הכי קשות שלי כראש רשות היא ההחלטה שלא להתמודד לקדנציה נוספת. זה נבע בעיקר מלחץ של בני המשפחה, ולאט לאט הבנתי שהם צודקים. ייתכן שאם הייתי מתחיל לכהן בגיל צעיר יותר, אולי הייתי ממשיך קדנציה נוספת, אבל בנקודת הזמן הזו ולאחר כשרת הדרך שעשיתי במועצה וברמה הארצית, נכון יותר לעבור ולעשות משהו אחר ולפנות את הדרך לצעירים שמביאים איתם רענונות והתחדשות.

מה הם הפרויקטים החשובים שקידמת בתקופתך כראש מועצה?

בעיניי הפרויקט המשמעותי ביותר, הוא ההשקעה בחינוך והשקעה בילדים בעלי צרכים מיוחדים, החל מכפר הנוער לילדים החולים במחלות מסכנות חיים, בית ספר לאוטוטיסטים, כיתות לילדים בעלי צרכים מיוחדים וכן שותפות בהקמת מיזם חינוכי לילדים חרדים בסיכון. מדובר בילדים שעל סף הפשיעה, ממשפחות חרדיות, שהצלחנו להחזיר למעגל הלימודים וכן להחזירם לחיק המשפחה.

מה לא הספקת לעשות?

בתפקיד הזה קיימת עשייה רציפה, לא ניתן לסיים הכל. חלק מהעבודה הזו, תוך כדי תנועה, תנופה ועשייה, גם ליצור תוכניות עתידיות לפיתוח האזור. אני לא יכול להגיד שיש משהו שמאוד רציתי לקדם, לעשות ולא הספקתי וכמובן שאני משאיר כאן תוכניות לבא אחרי. אין לי ספק שהוא ימשיך ויפתח את הגליל התחתון עם קריית חינוך, הוספת גני ילדים, סיום מרכז קהילתי בגבעת אבני וכו'.

איזה טיפ יש לך לניצן פלג - ראש המועצה החדש?

שיהיה אוהב אדם, ישר וצנוע. זו הדרך להצלחה בעיניי. כל הפנטזיות על קשרים, הבאת מיליון תושבים חדשים וכו', הינן רק סיסמאות. צריך לזכור שראש רשות הוא בראש ובראשונה משרת של התושבים, לא עבד שלהם, אבל בהחלט מעניק שירות. ניצן ואנוכי קיימנו חפיפה ואני בטוח שהוא יהיה ראש מועצה מצוי, הוא מביא רענונות וחדשנות והוא אדם נהדר. אני מאחל לו את כל ההצלחה וכמובן אשמח לסייע במידת הצורך.

לאן פניך מועדות?

יש שני תחומים שבשנים האחרונות מאוד מעניינים אותי - לשלב את החברה החרדית בחברה הישראלית ולהבדיל, לשלב את החברה הערבית בישראליות. ישנו צורך קיומי שלנו כמדינת הלאום היהודי לצמצם את הפערים. הדרך היחידה לעשות זאת היא באמצעות החינוך. אני עוסק בכך גם מתוקף תפקידי כיו"ר הזרוע הביצועית של אורט העולמי, ארגון חינוכי המשקיע בארץ משאבים רבים מזה 12 שנים.

להיות חבר כנסת זה משהו שמעניין אותך?

ממש לא מעניין אותי. היו לי הצעות רבות לאורך השנים וגם לאחרונה, אבל זה אינו תפקיד שמעניין אותי. בעיניי ראש רשות הוא התפקיד המאתגר והמעניין ביותר שאני מכיר, חוץ מראש ממשלה. זה תפקיד שמפגיש אותך החל עם התושב עצמו ועד לבעלי תפקידים בממשלה. זה תפקיד הפרוש על תחומים רבים, מרתקים, מהנים ומאתגרים, כל יום מחדש.

הכינרת - מה היא בשבילך?

הכינרת היא לא רק מקור מים מתוקים והיא לא רק מקום המהווה עוגן תיירותי משמעותי, הכינרת היא עורק החיים המרכזי של מדינת ישראל ובפרט של האזור שלנו. אני משמש כיו"ר רשות שימור קרקע ברשות הכינרת. אגף רשות ניקוז אחראי על כל הנחלים הזורמים לכינרת. האתגר מאוד גדול, אנחנו אזור חקלאי ומטבע הדברים עיבוד לא נכון של השטחים עשוי לגרום לסחף לנחלים ומשם לכינרת, לפגוע בשכבת הקרקע הפורייה שהינה כחצי מטר ובמידה וקיימת היסחפות הקרקע, החקלאים נפגעים מכך מאוד ולכינרת זורמים חומרים רעילים. אנחנו מעניקים טיפול דקדקני בנושא זה, החל מהשטח החקלאי באמצעות פרויקטים לשימור קרקע חקלאית, מדריכים את החקלאים כיצד לנטוע נכון כך שלא יגרם סחף, שומרים את האדמה הטובה לחקלאות, גורמים

ישנו צורך קיומי שלנו כמדינת הלאום היהודי לצמצם את הפערים. הדרך היחידה לעשות זאת היא באמצעות החינוך

מימין- צביקה סלוצקי, מוטי דותן והשרה מירי רגב צילום: ליאור פוזניאק

לנחלים להיות נקיים ושומרים על כינרת נקייה. זהו תפקיד קריטי לעתיד הכינרת והאזור ואני מקווה להמשיך בתפקיד, גם לאחר סיום תפקידי כראש המועצה, אך זה תלוי בראש המועצה הנכנס.

עושה רושם שפעילות אגף הניקוז התרחבה מאוד בשנים האחרונות, זה נכון?

נכון מאוד. תראה, לפני שנבחרתי לרשות המועצה פגשתי את צביקה סלוצקי, מנכ"ל רשות הכינרת, שסיפר לי על חשיבות הפעילות וזה היה חדש לי, רק אז נחשפתי והבנתי אילו אתגרים קיימים בפנינו בשמירה על הכינרת והחופים, בהווה ולעתיד. במהלך השנים ברשות הכינרת התמקדתי בסוגיית שימור הקרקע והייתי שותף למערכת קבלת ההחלטות ברשות ניקוז, שהינה הרבה מעבר לפעילות שימור הקרקע. הרחבנו את הפעילות באופן משמעותי. כשהגעתי לתפקיד עמד תקציב רשות הניקוז על שלושה מיליון שקלים בלבד, שהיו אמורים להספיק לפעילות חשובה, וכיום אנו פועלים עם תקציב משמעותי של 100 מיליון שקלים בשנה!

השנה הובילו באיגוד את מהפכת החופים השקטים - מה דעתך?

למרות החששות שהיו לנו בתחילת הדרך, אני מודה, כי זו הצלחה גדולה ומשמעותית מאוד! המהלך הזה החזיר לכינרת את הקהל שהדיר רגליו בשנים האחרונות מהחופים, וכיום הקהל הזה מצביע ברגליים, חוזר לכינרת ונהנה מהחופים השקטים. אני חושב שצריך להמשיך בקו זה. חשוב שנזכור, הכינרת אינה רק משאב מים חשוב לעם ישראל, אלא מקום בילוי ונופש. הכינרת ממוקמת במרכז מסלול נדידת הציפורים וקיימת חשיבות גדולה לשמירה על כינרת נקייה וזמינה. רשות הכינרת יחד עם איגוד ערים כינרת פועלים בדיוק בכיוון הזה ואני שמח להיות חלק מהפרויקט הגדול והחשוב הזה, בכלל ההיבטים של שמירה על הכינרת.

כמי שגידל ילדים על שפת הכינרת, מה עלינו לעשות כדי שגם הדורות הבאים ייהנו מכל הטוב הזה?
זו חוויה מדהימה לגדל ילדים על שפת הכינרת, ולמרות שהיום הכינרת אינה במיטבה, אני סבור כי לא ירחק היום והיא תחזור לימי תפארתה ולמפלס ראוי. אנחנו לא סומכים רק על הגשמים - מדינת ישראל מקדמת תוכנית גדולה ומשמעותית להעברת מים מותפלים מהים התיכון לכינרת, צעד חשוב וגדול, שהיה צריך לקום מזמן, אך עדיין לא מאוחר. חובה על המדינה לשקם את הכינרת.

זה הפתרון למצוקת הכינרת?

נכון לעת הזו, לדעתי זה הפתרון. זה יחזיר לחיים את הנחלים החוצים את המדינה ממערב למזרח, שהתייבשו לצערנו הרב בגלל השנים השחונות.

איך אתה רואה את הכינרת בעוד עשור?

בעוד עשר שנים אני רואה כינרת החוזרת לקו המים הטבעי שלה, הנושק לטיילת, אני רואה המוני מטיילים מגיעים ליהנות מהכינרת שלנו ולוקחים איתם את האשפה שלהם הביתה. אנחנו בעיצומו של החורף וזה הזמן להתפלל שנהנה מחורף גשום ושהכינרת תתמלא וגם השטחים החקלאיים.

אנחנו לא סומכים רק על הגשמים - מדינת ישראל מקדמת תוכנית גדולה ומשמעותית להעברת מים מותפלים מהים התיכון לכינרת

גישה אגנית משלבת

היגיון בריא בניהול משאבי טבע (ואנשים) בשנות ה-2000

הסדרת פלג הדן בקיבוץ דפנה.
צילום: גיא קולר

מים וקרקע הם הבסיס לחיים על פני כדור הארץ ולכל פעילות אנושית, אך ברבות השנים האיומים עליהם הולכים ומתעצמים. שינויי אקלים, ריבוי אוכלוסין, פיתוח עירוני מואץ, פיתוח תשתיות וזיהום קרקע ומים - כל אלו מאיימים על משאבי המים והקרקע ומציבים אתגר בפני מקבלי ההחלטות ואנשי הסביבה. בישראל איומים אלו חמורים במיוחד:

דרי ג'ניה גוטמן* אנחנו המדינה עם הריבוי הטבעי הגבוה ביותר מבין כל המדינות המפותחות. מאז 1980, כמות הלידות בישראל בשנה הכפילה את עצמה. מספר הילדים בממוצע בישראל למשפחה עומד על 3.1, כאשר בארה"ב זה 1.9 ובאירופה זה 1.6.

שטחי החקלאות בישראל הולכים ונעלמים (רק בשנתיים האחרונות שטח חקלאי בגודל של תל אביב עבר שינוי ייעוד מחקלאות לבינוי). בשנת 2014, שטח חקלאי לנפש בישראל היה עשירית מהממוצע במדינות המפותחות - 0.37 לעומת 3.4 דונם לנפש. ישראל עקפה רק את יפן, ירדן, מצרים ולבנון.

שינויי האקלים מורגשים היטב באזורינו ושנות בצורת ארוכות הפחיתו את השפיעה של המעיינות והנחלים בצורה קשה ביותר, מה שפגע בטבע ובחקלאות.

במקומות אחרים בעולם בהם מתמודדים עם אתגרים דומים (אולי לא בהיקף ובעוצמה כמו אצלנו, אבל לא רק בישראל יש שינויי אקלים, דרישות לדיור וכיוב') הונהגה גישה חדשה. זו אומנם גישה שהשם שלה קצת מורכב, ויש מקום לייצר מיתוג חדש למונח, אבל בינתיים אנחנו איתה - הגישה האגנית המשלבת. לפי הגישה האגנית המשלבת, פעילות האדם המשפיעה על המים והקרקע תנוהל על בסיס אגני היקוות.

מה זה אגן היקוות ולמה זה חשוב? אגן היקוות הוא שטח שיש לו תיחום טבעי (קו פרשת המים של אגן היקוות) שבו באים לידי ביטוי אמיתי וממשי כלל המרכיבים של האגן: רשת ערוצי הנחלים, אזורי החלחול, פשטי ההצפה, קרקעות ערכיות לחקלאות ומסדרונות אקולוגיים. להתייחס לבעיות הקשורות לקרקע, מים, נחלים, טבע - במסגרת מקומית (של אתר בודד, יישוב, ערוץ נחל וכו') זה כמו לטפל בכאב בטן על ידי משכך כאבים. להבדיל, להתייחס לבעיות אלו בגבולות של אגן היקוות זה כמו לטפל בכאב בטן על ידי אבחון רחב של הסימפטומים ומקורם, תזונה נכונה, מנוחה ועוד.

עידן של ניהול חדש - אלמנט מרכזי נוסף שהגישה מבקשת לקדם הוא ניהול משתף ומשותף - ניהול משלב (אינטגרטיבי). ניהול משלב הוא צורת ניהול לא פשוטה בכלל. למעשה, היא מציבה אתגר אישי מורכב בפני כל מי שלפני זה ניהלו או החליטו לבד. קל להחליט לבד. קל להחזיק עמדה חד משמעית ולדחוף קדימה. ניהול משלב, מעצם טיבו, משלב מספר אינטרסים וצרכים, יש בו עלויות ותועלות, תיעודף, ראייה ארוכת תווך ועוד. ניהול משלב, בעיקר מאלץ אותנו לעבוד עם

* מנהלת תחום נגר - היבטים סביבתיים, אגף שימור קרקע וניקוז, משרד החקלאות פיתוח הכפר

**היתרון הבולט של
ישראל על פני מדינות
אחרות בהיבט של
גישה אגנית נעוץ
בעובדה כי רוב הקרקע
בישראל, וגם המים,
שייכים למדינה**

- אנשים שהם לא בהכרח דומים לנו ואולי אפילו ההפך המוחלט מאיתנו. מאמרים מדעיים סיכמו את הפרמטרים שצריכים להתקיים על מנת שניהול מורכב זה יצליח:
- ראשי התהליך נתפסים כאנשים ישרים, כנים, חותרים לקונצנזוס
- רושם ראשוני - פעולות התנעה ומפגשים ראשוניים מתוכננים היטב, חשובים גם כאן
- מידת השותפות שנוצרת בין הארגונים - פרמטר חשוב ביותר (להרחבה ראו מסגרת)
- הצלחות מהירות - יכולת השותפות להביא להצלחות מהירות בפרויקטים קצרי טווח בונה תחושת מסוגלות בצוות
- מידע עדכני וזורם - יש לכם מידע? העלו לאתר. עדכנו. שתפו
- תקציב מסודר - בלי הבסיס התקציבי יהיה קשה לקדם שותפות ומהלכים מורכבים
- ישנם גם פרמטרים שהקים שלהם משפיע לרעה על תהליך הניהול המשותף והמשותף:
- היסטוריה של אנטגוניזם בין שני ארגונים
- אין תמריץ משמעותי להשתתפות - הארגון יכול להסתדר לבד, יש לו מספיק כוח ואינו זקוק לקשור את עצמו לתהליך מרובה משתתפים על מנת לשרת את האינטרסים שלו.
- לבעלי העניין בתהליך אין משקל דומה בתהליך קבלת ההחלטות. רק מיתון האי שוויוניות יביא לשיתוף פעולה.

מעבר ממשתתפים לשותפים - מה עוזר למעבר הלא טריוויאלי הזה, מלהיות משתתפים ללהיות שותפים? סיכום מחקרים (ובעצם, גם הגיון בריא) מצביע על כך שתקשורת בין אישית טובה, מפגשים תקופים (וגם דגש על מפגשים בלתי פורמאליים, המתקיימים בסביבה ניטרלית), אספקה של הזדמנויות ללמידת עמיתים, מעורבות של השותפים כבר משלבים מוקדמים, בהירות - הגדרת המסגרת של התהליך והגדרת תפקידים ברורים בין השותפים, מחויבות אישית עמוקה של ראשי המהלך - כל אלו תומכים במעבר מהשתתפות לשותפות.

אם כך, כמורכבות האתגרים (שבאנגלית לעיתים קרובות נקראים אתגרים מרושעים - wicked problems) וכחומרת הבעיה, כך הנכונות לשינוי התנהלות גדולה יותר. שפת השיתוף והשותפות שגורות כיום הרבה יותר מבעבר. כיום ברור כי המפתח לשימור משאבי הטבע שאנו תלויים בהם - משאבי המים, הקרקע, החקלאות והטבע, הוא בראייה כוללת של השימוש בהם.

הכל יחסי - מה אנחנו לומדים על הגישה האגנית המשלבת בהשוואה בין ישראל לעולם? בישראל כבר קיימים אחד עשר גופים אגניים - הלא הם רשויות הניקוז והנחלים. בארצות הברית, באיחוד האירופי ובאוסטרליה קמו גופים ייעודיים לצורך מימוש גישה זו - גופים מנהלי אגן. לעיתים היו אלו גופים חדשים ולעיתים גופים שכבר היו קיימים ועברו תהליכי העצמה והרחבת סמכויות הבסיס שכבר היו להם. האם הגופים הללו הוקמו מתוקף חוק? לאו דווקא. בעולם ניתן למצוא גופים אגניים רשמיים בעלי מעמד חוקי, וגם גופים חוץ-משלתיים חסרי כל כוח או סמכות מתוקף חוק, הפועלים על בסיס וולונטארי בלבד. ומה בעצם עדיף? הממצאים מראים כי המעמד החוקי של הגופים המנהלים את האגן חשוב במיוחד כאשר לחצי הפיתוח באגן חזקים והשימושים שנעשים בו הם מגוונים. ניהול שטח על בסיס הסכם וולונטארי הצליח עד כה, הן בעולם והן בישראל, רק במרחבים הומוגניים-קיבוציים.

היתרון הבולט של ישראל על פני מדינות אחרות בהיבט של גישה אגנית נעוץ בעובדה כי רוב הקרקע בישראל, וגם המים, שייכים למדינה. מסתבר שרק במצב זה ניתן להסתכל באמת על האגן כולו, ולא על חלקים קטנים ממנו. במדינות אחרות בעולם לא מקובל כי אזור מעלה האגן יישא באחריות כלשהי כלפי מורד האגן. אלו משתמשי קרקע פרטיים והם "לא חייבים אחד לשנייה כלום". בנוסף, אנחנו מדינה קטנה. מקבלי ההחלטות לרוב מכירים היטב את השטח, ניזונים ממנו

**עבודות ניקוז בתעלה
המזרחית של הירדן.
צילומים: גיא קולר**

ונעשה ניסיון אמיתי לגבש כלים יישומיים ויעילים לשטח. מנגנונים מסורבלים של דיווח, לרמת המחוז ואח"כ מדינה, ואח"כ הפדרציה ובסוף אף לאיחוד האירופי, נעדרים כאן. אז מה חדש בכל העסק הזה של הגישה האגנית? קודם כל, ההתפכחות מלנסות למצוא בעולם ולאמץ בארץ נוסחה לגישה אגנית משלבת, שהוכח כי היא טובה ועובדת, מקלה על ההתנהלות, ומבליטה את היתרונות שיש לישראל. ההתפכחות קרתה לאור ההבנה כי הרקע השלטוני, התרבותי, הכלכלי והחברתי של המדינה או האזור, הנתונים הפיזיים של האגן או הסוגיות הבערות שעומדות על הפרק, ייחודיים לכל מדינה ולכל אגן. למשל, בארה"ב מאוד מקובל כי האזרחית דואגת לעצמה לכל: בריאות, חינוך, וגם מצב משאבי הטבע באגן. כמוכן שמאמרים, ואפילו מאמרים מדעיים בארה"ב ישבחו ביתר שאת פרויקטים אגניים שנעשו באמצעות קהילות מקומיות שלקחו את העסק לידיים שלהן. באירופה המצב שונה - המדינה אחראית על שירותים ציבוריים רבים, ביניהם, מצב משאבי הטבע באגני ההיקוות. המחקר האירופאי ידגיש את החשיבות של הגורם הרשמי המוסמך. אם כך, יש להיות ערניים ולקרוא קריאה ביקורתית, תמיד ובטח בהקשר של גישה אגנית משלבת.

אמצעים "רכים" לניהול סיכונים שיטפונות - מגמה של השנים האחרונות. קשה לומר עדיין אם אמצעים אלו הוכחו כיעילים מבחינת שיכון הסיכון, אך מוסכם כי אמצעים מרובי תועלת הם כלי חשוב שיש ליישם בשטח בנושא ניהול סיכונים שיטפונות. פתרונות אלו הנקראים גם פתרונות מבוססי טבע (nature based solutions), ותשתית ירוקה-כחולה - הם כולם גישות המעצימות את הפן האקו-הידרולוגי של הנחלים ובתי גידול לחים. בשנים האחרונות אנו עדים לעליית חשיבות פשט ההצפה ושימושי קרקע חקלאיים במיתון זרימה, ולעליית הצורך בשילוב בין שיקום מקטעי נחל לבין שחזור יכולת ויסות השיטפונות. פתרון מבוסס טבע יכול להיות אמצעי המשמר או המגביר את "אפקט הספוג" של פשטי הצפה, באמצעות, למשל שחזור בתי גידול לחים המהווים ווסת זרימה טבעי. גם הצפה מכוונת של שטחי חקלאות לפרק זמן קצר, ושחרור מי הנגר לנחל בתום האירוע האקלימי, גם היא נחשבת פתרון מבוסס טבע והחלה להינקט בצורה נרחבת במדינות אירופאיות והן בארה"ב.

חשיבות החקלאות באגני ישראל - הדעה האומרת שישראל תסתדר מצוין גם ללא שום חקלאות בשטחה וכי ניתן לייבא את כל הדרישה הקלורית של אוכלוסיית ישראל, אינה נתמכת על ידי מדינות מפותחות ואף הפוכה לפועלן. מדינות עם שטחי חקלאות גדולים מאוד רוכשות קרקע חקלאית במדינות ביבשת אפריקה בעיקר, אך גם באזורים אחרים. לראיה, רק לאחרונה סין הציעה לרכוש שטחי חקלאות מישראל. חקלאות מקומית מספקת תוצרת טרייה לאוכלוסייה, שומרת על בטחון אספקת מזון, על משאב קרקע פורייה ומהווה מסדרון אקולוגי. נחלים שהאגנים שלהם חקלאיים, קל הרבה יותר לתכנן ולבצע עבורם פעולות של שיקום אקו-הידרולוגי מאשר באגנים עירוניים או חצי-עירוניים. חקלאות גם יכולה לשמש "מבלע" למי הנגר העודפים באגן ולוויסות ספיקות בנחלים, בתכנון מוקפד ובליווי מערך פיצויים מותאם. אלטרנטיבה זו תהיה ככל הנראה הרבה יותר זולה, יעילה ואקולוגית מאשר כל פרויקט המשנה את מבנה הנחל הטבעי.

העיר אחראית לנגר של עצמה - מקובל היה, עד ממש לאחרונה, לחשוב כי השטחים הפתוחים או השטחים החקלאיים הסמוכים לעיר הם אלו שיספגו את מי הנגר שלה הנשפכים ממוצאי הניקוז. למעשה, הפיתוח העירוני לא היה עסוק בלמצוא פתרון לנגר בתוך המסגרת של עצמו. מצב זה משתנה ממש בימים אלו. תכנון בהתאם לקווי גובה (הישמרות מפיתוח אינטנסיבי במורדות ובאזורים הנמוכים שעשויים להיות מוצפים) ומחוץ לפשטי הצפה, כאשר אזור ערוצי הנחלים נשאר פתוח - תופסים תאוצה ונטמעים בקרב מוסדות התכנון. מספר פרויקטים רב כבר עומד לרשות המעוניינים להרחיב בנושא - אגם ה'סופרלנד' בראשון לציון, פארק עמק הצבאים בירושלים, ביצת הבאסה בהרצליה ועוד.

עבודה עם ובשביל הקהילה - הקהילה יודעת הכי טוב, הכי נכון והכי "איפה שכואב". מיפוי האתגרים האגניים באמצעות התושבים המקומיים, איסוף מידע (למשל, באמצעות צילום מטלפון נייד), תחזוקה ושמירה על הניקיון, ביצוע באמצעות תנועות תושבים, נוער וכיוב', כל אלו הם אוצר בלום של כשרון ועוצמה הנתונים אך ורק למי שמרגיש כי המקום הוא שלו ושלה. גיוס קהילות מקומיות לעשייה משותפת אינה טריוויאלית, זו תורה שלמה וסל שלם של כלים שיש לרכוש ולהמשיך לפתח ללא הרף, כל הזמן.

לסיכום, הבדל אך מועט הוא בין שמירה על משאבי טבע לבין התנהלות שלנו אנו כבני אדם. עקרונות הגישה האגנית מזכירים רשימה של מטלות מאימון התפתחות אישי? לא פלא. הרי אחרי הכל, אין אותנו בלעדיהם, בלי משאבי הטבע החשובים - קרקע, מים, טבע.

הכותבת היא מרכזת הוועדה הבין-משרדית והבין-מגזרית לנושא גיבוש העקרונות הישראליים של הגישה האגנית המשלבת. בוועדה משתתפים 22 ארגונים ממשלתיים וחופשי-ממשלתיים. פרטים על הוועדה ניתן למצוא בדף [/https://inql.shituf-tzibur.com/index.php/agan-main](https://inql.shituf-tzibur.com/index.php/agan-main)

עבודות פיתוח בנחל קדש. צילומים: גיא קולר

מקבלי ההחלטות לרוב מכירים היטב את השטח, ניזונים ממנו ונעשה ניסיון אמיתי לגבש כלים יישומיים ויעילים לשטח

איור 1: סלסלת הלחם (לחמניות) ושני הדגים בצידה ברצפת הפסיפס ב'כנסיית הלחם והדגים' בטבחה. צילום: משה גופן

הדגים בפסיפס 'כנסיית הלחם והדגים' בטבחה אינם אמנונים

סיפור נס הלחם והדגים מופיע בברית החדשה בכל ארבע הבשורות: מתי (מתיאוס), מרק (מרקוס), לוק (לוקאס) וג'ון (יוחנן). וכך מתואר האירוע בצורה מפורטת בבשורה על פי יוחנן (פרק 6 פסוקים 1-13): "ויהי אחרי כן ויעבור ישוע אל עבר ים הגליל הוא ים טיבריה. והמון עם רב הלכו אחריו כי ראו את האותות אשר עשה לחולים. ויעל ישוע אל ההר וישב שם עם תלמידיו. ומועד הפסח חג היהודים קרב לבוא. וישא ישוע עיניו

**פרופ' משה גופן
ופרופ' עומרי לרנאו**

וירא המון עם-רב בא אליו ויאמר אל פילפוס מאין נשבור להם לחם לאכל. והוא דיבר כזאת לנסותו כי הוא ידע את אשר יעשה. ויען אותו פילפוס מאתים דינר לחם לא ישפק להם לאכול ממנו איש איש פת קטנה. ואחד מתלמידיו אנדרי אחי שמעון פטרוס אמר אליו לאמר: ישנו פה נער אחד ולו חמישה לחם שערים ודגים שניים אך מה אלה לעם רב כזה. ויאמר ישוע הושיבו את האנשים וישבו כחמשת אלפים איש למספרם בנאות דשא אשר נמצא שם למכביר. ויקח ישוע את ככרות הלחם ויברך ויחלק לכל היושבים שמה וגם מן הדגים נתן להם כאות נפשם. ואחרי אשר שבעו אמר אל תלמידיו אספו את הפתות הגותרים לבלי יאבד מאומה. ויאספו וימלאו שנים עשר סלים פתותים אשר הותירו האכלים מן חמשה לחמי השערים".

האירוע המתואר התרחש בחוף הצפון-מערבי של הכינרת. בערך בשנת 350 לספירה, בתקופה הביזנטית, נבנתה כנסייה במקום, ושם על פי האמונה התרחש הנס המסופר. הכנסייה הזו

**בשנת 1934 נערכו חפירות
ארכיאולוגיות במקום
ונחשפה רצפת פסיפס גדולה,
יפה ומגוונת מאוד**

הורחבה ושופצה בשנת 480 לספירה. בשנת 614 לספירה בתקופה הפרסית, הכנסייה נהרסה ולאחר מכן נשכחה. בשנת 1934 נערכו חפירות ארכיאולוגיות במקום ונחשפה רצפת פסיפס גדולה, יפה ומגוונת מאוד. תמונת הפסיפס מצדה המערבי של אבן המזבח, מתארת סל ובו ארבע ככרות לחם קטנות (לחמניות) ושני דגים משני צדי הסל ופניהם פונים כלפיו. הפסיפס המקורי הושחת ומרבית דמותו של הדג מצדו השמאלי של הסל נהרסה, ורק חלקו הקדמי של הדג שרד. הדג מצדו הימני של הסל שרד כמעט בשלמותו ורק סנפיר הזנב שלו נהרס. הכנסייה שוחזרה ונחנכה לביקורי קהל בשנת 1984 על ידי מסדר הבנדקטים וניתנו לה שני שמות: (1) 'כנסיית ההתרבות' (העתרה, העשרה, Multiplication), כאשר הכוונה ללחם ולדגים שהיו מעטים והספיקו להשביע רעבונם של חמשת אלפים איש; (2) 'כנסיית הלחם והדגים'. הפסיפס של סל הלחם והדגים תוקן, החלקים שנהרסו שוחזרו והפך לסמל הכנסייה.

הסיפור התנ"כי (בברית החדשה) אינו מציין את סוג הדגים שחוללו את הנס ואת מקורם הזואו-גיאוגרפי, אולם הסיפור מרמז שהדגים נתפסו בכינרת. סיפור אחר שהושפע מדמותו של ישו מספר על פיטר הקדוש שנשלח לדוג דגים ומצא בפיו של אחד מהם מטבע כסף. גם במקרה זה הסיפור אינו מגדיר את מין הדג אבל המסורת הנוצרית מגדירה את הדג הזה כדג הטבעי של הכינרת - הוא אמנון הגליל, הידוע בשמו העממי כ"דג פיטר הקדוש": Galilee St. Peters Fish. ניתן להסיק מסיפור לסיפור (ולזאת "דאגו" המסורות הנוצריות) שאמנון הגליל היה מעורב גם בנס הלחם והדגים שתואר ברצפת הפסיפס בכנסייה בטבחה, אך אין לכך כל עדות כתובה בספרות הנוצרית.

למרות הנזק שנגרם לפסיפס המקורי ניתן לזהות בבירור תכונות מורפולוגיות של הדג בפסיפס (איור 1): סנפיר גב עשוי שני חלקים נפרדים. אולם, לאמנון הגליל (איור 2) הידוע לנו מהכינרת לעומת זאת, יש סנפיר גב עשוי חטיבה אחת רצופה כאשר הקוצים הקדמיים קשים והאחוריים רכים, אין רווח ביניהם והם נראים כמקשה אחת. למעשה עד לשנת 1958 לאף אחד מהדגים בכינרת (19 מינים) לא היה סנפיר גב מחולק לשני חלקים. בשנת 1958 התחילו לאכלס בכינרת קיפונים (בורי, Mugil) (איור 3) להם סנפיר גב מחולק באופן ברור לשני חלקים נפרדים, קדמי ואחורי.

רצפות פסיפס נוצרו בתקופה ההלניסטית, הרומאית והביזנטית על ידי קבוצות של בעלי מקצוע (אומנים) שמכרו את כישוריהם לארמונות, כנסיות או בתים פרטיים מפוארים, בכל העולם העתיק. אפשר להניח שלקבוצות אומנים אלו היה מאגר (רפרטואר) של דפוסי פסיפס אותם הם סיפקו לאתרים שונים בעולם העתיק על פי טעמים של הלקוחות. הפסיפס שברצפת 'כנסיית הלחם והדגים' בטבחה מתאר הרבה אלמנטים ריאליסטיים האופייניים לחי ולצומח של הנילוס וסביבתו הקרובה. אלמנטים אלו כוללים (לולב 1976) עופות יציבים ונוודים: ביציית לבנת כנף, ברכיה, אנפה ארגמנית, אווז אפור, יונת הבית, חרמשון גדול, ברבור שר, קורמורן גדול, וחגלה אדמונית.

זוחלים: נחש מים. יונקים: גירית מצויה ושפן סלעים. צמחים: הרדוף הנחלים, לוטוס קדוש וקנה מצוי, כפי שתיאר כבר בשנת 1976 איש הטבע מקיבוץ אפיקים, שמואל לולב. הסביבות האקולוגיות (אקוסיסטמות) של הנילוס והכינרת דומות מאוד זו לזו וכל מיני החי והצומח שהוזכרו במאמרו של לולב מצויים בשני האזורים פרט לצמח אחד, הלוטוס הקדוש, שאף פעם לא תואר באזור הכינרת והחולה. יתר על כן, בתמונת הפסיפס בטבחה (איור 1) מופיע גם גוף בצורת חרוט (קונוס) גבוה מכויל בשנתות, אותו נהגו המצרים הקדמונים להציב על גדות הנילוס כדי לעקוב אחרי שינויים בגובה המים בנהר. ה"מגדל" הזה נקרא לכן 'נילומטר' ומעולם לא תואר באזור הכינרת. נתונים אלה תומכים בהשערה שגם הדגים משני צדי סל הלחם בפסיפס (שהם הדגים היחידים ברצפת הכנסייה) שייכים למצאי (אינונטר) השרטוטים של דגי הנילוס, והאומנים יוצרי הפסיפסים, ככל הנראה לא הכירו כלל את דגת הכינרת.

אז מי הם הדגים שעל רצפת הכנסייה? באקוסיסטמה של הנילוס יש מספר מיני דגים בעלי סנפיר גב מחולק לשניים אשר היו עשויים לשמש כמודלים ליוצרי הפסיפס בטבחה, ביניהם שפמנונים משתי משפחות: בגרידה (Bagridae) וסינודונטידה (Synodontidae) (איורים 4,5), אולם אלו אינם מתאימים לזיהוי בגלל מבנה גופם המוארך והמתפתל, בגלל סנפיר הגב וכמו כן בגלל העובדה שלשפמנון יש ביניות ארוכות (מוששני חישה ארוכים) משני צדי הפה; ולתכונות המורפולוגיות הללו אין כל רמז בפסיפס. לעומתם, שניים אחרים שלהם יש סנפיר גב מחולק לשני חלקים נבדלים וצורת גוף דומה יותר לדגים שבפסיפס, מתאימים לזיהוי: הקיפון (בורי; Mugil) (איור 3) ממשפחת המוגילידיה, והיאורן הקרוי בשפת העם 'נסיכת הנילוס' (Nile Perch; Lates niloticus) (איור 6) ממשפחת הצנטרופומידיה. אזורי

איור 2: אמנון הגליל; מושט אביעד;
Galilee St. Peters Fish,
Sarotherodon galilaeus
(מתוך ספרו של בולנגר, 1907, "דגי הנילוס")

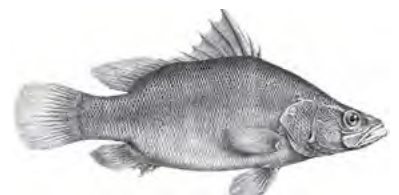
איור 3: קיפון בורי Mugil cephalus
(מתוך ספרו של בולנגר, 1907, "דגי הנילוס")

איור 4: Bagrus bayad (בגוס) דג אפריקאי מקבוצת השפמנונים (מתוך ספרו של בולנגר, 1907, "דגי הנילוס")

איור 5: Synodontis schal (סינודוטיס) דג אפריקאי מקבוצת השפמנונים (מתוך ספרו של בולנגר, 1907, "דגי הנילוס")

איור 6: יאורן (נסיכת הנילוס)
Lates niloticus, Nile Perch
(מתוך ספרו של בולנגר, 1907, "דגי הנילוס")

הסיפור התנ"כי (בברית החדשה) אינו מציין את סוג הדגים שחוללו את הנס ואת מקורם הזואו-גיאוגרפי, אולם הסיפור מרמז שהדגים נתפסו בכינרת

אפשר להניח שלקבוצות אומנים אלו היה מאגר (רפרטואר) של דפוסים פסיפסים אותם הם סיפקו לאתרים שונים בעולם

המחיייה של הקיפונים כיום כוללים גם אוקיאנוסים, מים מליחים בלגונות ובמפרצים ומים מתוקים של נהרות ואגמים, וידועים גם בנילוס ובנהרות בישראל בטרם הזדהמו והיו מחוברים לים התיכון. היאורן, הוא הדג הטורף הגדול ביותר (עד שני מטרים אורך ומשקל שמעל 200 ק"ג) במערכת הנילוס ותפוצתו מיוחסת רק ליבשת אפריקה. בגלל תפוצתו הרבה וערכו הרב נקראה העיר המצרית Esna על שמו - Latopolis, ותפילה מיוחדת כוונה אליו. לשני הדגים האלו היה ערך מסחרי למאכל גבוה ביותר וטעמו המעולה של בשרם הפך אותם לסחורה מאוד מבוקשת.

עצמות של שני מיני הדגים הללו נחשפו והוגדרו באתרים ארכיאולוגיים בישראל. הקיפון היה ניצוד בישראל ובשר היאורן היה מיובא ממצרים. מצריים הקדומה ייצאה כמויות גדולות מאוד של בשר יאורן מעובד (קרוב לוודאי מעושן) לכל אזור האגן המזרחי של הים התיכון. מספר גדול מאוד של עצמות יאורן נמצאו בחפירות באתרים רבים בישראל, לבנון, סוריה, טורקיה וקפריסין, מה שמעיד על התפוצה הרבה שהייתה למסחר בבשרו. ראשית הפצתו של בשר היאורן החלה בסוף תקופת הברונזה הקדומה והגיעה לשיאה בתקופת הברונזה המאוחרת ובתקופת הברזל. המסחר ביאורן דעך לאחר מכן ולכן רק מעט מעצמותיו נמצאו באתרים ביזנטיים ומוסלמים מוקדמים. הקהילה הנוצרית המקומית שהתקיימה על חוף הכינרת בתקופה הביזנטית, ככל הנראה לא הכירה כלל את היאורן.

אנחנו מניחים שהאומנים שיצרו את הפסיפס השתמשו בתבניות מוכנות של הפאונה והפלורה של סביבת הנילוס, כולל אלמנטים שלא היו קיימים כלל באזור הכינרת. שני הדגים הכלולים במוזאיקה משני צדי סל הלחם שייכים לדעתנו לסביבתו הטבעית של הנילוס ויכולים להיות קיפון או יאורן.

ולסיום, עוד קוריוז קטן המעיד על חוסר הדיוק ביצירת הפסיפס, בה מתוארים רק ארבע ככרות לחם בעוד שהסיפור בברית החדשה מדבר על חמש.

אפילוג של גילוי נאות

לאחר שהושלם ופורסם המאמר, תוך כדי עיון במסמכים ישנים נתקלנו בשלושה פרסומים (1989, 1977, 2017) של הארכיאולוג, הדייג ואיש הכינרת - מנדל נון ז"ל מעין גב, בהם התייחס לזיהוי הדגים בפסיפס של הכנסייה בטבחה. באחד מהפרסומים הללו (1989) קבע מ. נון שהדגים אינם מהכינרת ולא הציע זיהוי אלטרנטיבי. בפרסום אחר קבע מ. נון שדגים אלו דומים לאמנון ובפרסום השלישי לא התייחס כלל לזיהוי. אכן מגיע קרדיט לאיש היקר הזה מעין גב.

* הגירסה באנגלית של המאמר פורסמה בעיתון צרפתי:

Gophen, M. and O. Lerna, 2018, IDENTIFICATION OF THE FISHES IN THE MOSAIC FLOOR OF THE MULTIPLICATION CHURCH, TABGHA, LAKE KINNERET (SEA OF GALILEE), ISRAEL. Revue Biblique - 2018, T 3-125 (PP. 442-436). doi 10.2143/RBI.125.3.3285360

ספרות:

לולב ש. 1976, זיהוי חדש לפסיפס עתיק. טבע וארץ י"ח (2) 69 - 71.

George Albert BOULENGER, 1907, Zoology of Egypt: The Fishes of the Nile. Hugh Rees, (London); (1907).

Rachel HACHLILI . 2009, Ancient mosaic pavements. Brill. Leyden Boston.

Bargil PIXNER. 1985, The miracle Church of Tabgha on the Sea of Galilee; Biblical Archaeologist/December; 205-196.

Alfons Maria SCHNEIDER, 1937, Chapters 77,78: The Church of the Multiplying of the loaves and Fishes at Tabgha on the Lake Gennaseret and its Mosaic, ed. A.A. Gordon, Trans. Ernst Graf (London: Alexander Ouseley, Ltd 1937 .88-85 ;1937, in: The Archaeology of the New Testament: The Life of Jesus and the beginning of the Early Church, Revised Edition, Jack Finegan, ed. Princeton University Press, Princeton, New Jersey 1992.

Wim VAN NEER, Omri LERNAU, Renee FRIEDMAN, Gregory MUMFORD, Jeroen POBLOME and Marc WEALKENS; 2004, Fish remains from archaeological sites as indicators of former trade connections in the Eastern Mediterranean. Paleorient 30/1 2004, 104-148.

Zohar, IRIT, Dayan, TAMAR, Goren, MENACHEM, Nadel, DANI, and Hershkovitz, ISRAEL 2018, Opportunism or aquatic specialization? Evidence of freshwater fish exploitation at Ohalo II- A waterlogged Upper Paleolithic site. PLoS ONE 13 (6): e0198747, 2018. <http://doi.org/10.1371/journal.pone.0198747>

שלמק'ה בהלול ז"ל

ביום ג', י"ב כסלו תשע"ט, 20.11.2018, הלך לעולמו שלמה בהלול ז"ל או כפי שנקרא בפיו כולם - שלמק'ה. שלמק'ה נפטר יום לאחר שעבר ניתוח מעקפים, במהלך ההתאוששות מהניתוח, ונטמן בבית העלמין כינרת, ביי"ג כסלו תשע"ט (21.11.18)

שלמק'ה, יליד המושבה כינרת, היה ממייסדיה של מינהלת הכינרת בשנת 1969 ומעמודי התווך שלה, ושימש שנים רבות כסגן יו"ר מינהלת הכינרת. שלמק'ה היה, כאמור, ממקימיה של מינהלת הכינרת ועבד במסגרת זו החל משנת 1969 (בתחילה באמצעות רשות שמורות הטבע) ועד ספטמבר 2004, עת פרש לגמלאות. לאחר פרישתו ממינהלת הכינרת המשיך שלמק'ה לעבוד בניהול 'אתר תאנים' (אתר להטמנת פסולת, ליד חצור) במסגרת 'איגוד ערים לפסולת מוצקה גליל מזרחי וגולן'. 'אתר תאנים' שלמק'ה היה בין היוזמים להקמתו, הוקם בסוף שנות ה-80 על ידי מינהלת הכינרת כחלק ממאמציה למניעת זיהום ושמירת סביבה נקייה לטובת איכות מקורות המים המזינים את הכינרת, והיה אחד משני האתרים הראשונים בארץ להטמנת אשפה ופסולת מוצקה.

שלמק'ה ליווה באופן אישי את כל פעילותה של מינהלת הכינרת, החל מביצוע דיפון החופים בקירות ובמסלעות למניעת ארוזיה ועבודות ניקיון בחופים בימי ראשיתה של מינהלת הכינרת, המשך בתכנון, פיתוח ותפעול שני אתרים מרכזיים לטיפול באשפה ובפסולת מוצקה באגן היקוות הכינרת ב-1980 (אתר 'תאנים' ליד חצור הגלילית ואתר 'טליה' ליד מנחמיה), כולל מערכת מרחבית לשינוע האשפה, תכנון, פיתוח וניהול חופי הכינרת הציבוריים עד 1994, ניהול צוותי תחזוקה למערכות ביוב באגן הכינרת ועוד ועוד.

שלמק'ה היה איש של עשייה, שפעל בחריצות ובמלוא המרץ כשחיוך היה תמיד נסוך על פניו. בעל אופטימיות ולב חם ואוהב - ה"אבא" של עובדי מינהלת הכינרת שהיו מתייעצים איתו בכל דבר ועניין. הכינרת הייתה תמיד אהבתו הגדולה, החל מילדותו במושבה כינרת, לאחר מכן כדייג בכינרת, במהלך עבודתו במינהלת הכינרת, לאחר פרישתו ועד ליומו האחרון, עת נטמן לחופה של הכינרת שכה אהב. יהיה זכרו ברוך!

רשות הכינרת מרכינה ראש ומשתתפת בצער המשפחה

עם פטירתו של האיש היקר, מייסד מינהלת הכינרת, איש המעשה שהכינרת הייתה נשמת אפו

שלמק'ה בהלול ז"ל

"חבל על דאבדין ולא משתכחין"

דברי פרידה משלמק'ה בהלול ז"ל

קשה מאוד להיפרד לתמיד מחבר כל כך יקר ואהוב, מבלי להתרגש או "לאבד" את המילים שהלב רוצה לומר. ידענו שבריאותו של שלמק'ה מתדרדרת כבר תקופה ארוכה, אבל תמיד קיימת ציפייה שיקרה נס ותהיה התאוששות, וכאשר הנס לא מתרחש - נוחתת המהלומה הקשה ומכה על לבך כפטיש כבד. ביום שלפני הניתוח עוד הספקתי להחליף עם שלמק'ה מספר מלים, והוא ענה לי בקול חלוש: "יהיה בסדר". כמוכן שהאובדן קשה מאוד בראש ובראשונה למשפחה הקרובה - רותי, יואל, נחשון, יוסי, הכלות, הנכדים, הנינים וכל בני המשפחה הרחבה. שלמק'ה ורותי הקימו וגידלו שבט באהבה ובמסירות, וראו פרי בעמלם. כעת "נחתך" הקדקוד של הפירמידה המשפחתית, אשר תמשיך בוודאי להתקבץ, להיפגש ולשחזר את הזיכרונות הנפלאים שהצטברו במהלך עשרות שנים.

אבל הם אינם לבד במצב החדש. לאנשים רבים באזור ומחוצה לו, שלמק'ה היה אישיות אהובה ונערצת, כי הוא היה אדם מאוד מיוחד, צנוע מאין כמותו, התייחס לכל אחד ואחת במאור פנים עם חיוך לבבי, נענה לכל בקשה או פנייה אישית והקרין חום כלפי כל מי שבא אתו במגע. איש רעים להתרועע - הן בעבודה והן בשעות הפנאי - ויחד עם זאת חרוץ ויסודי בכל דבר שעסק בו. בשנים האחרונות הקדיש זמן לתחביבים אישיים, עיסוק אומנותי בכלי עץ, שמיעת הרצאות ב"ביתנו" וכמוכן היה פנוי יותר לביולוגיה עם בני המשפחה.

שותף נוסף התייתם היום, והוא אילם מיכולת להביע את כאבו. זהו אגם הכינרת, שליחו של שלמק'ה ינוח לעולמים. במשך כל חייו הבוגרים, מעל ששה עשורים, הוא היה "העבד" של האגם ובאותה עת גם "הקיסר" שלו. מעט מאוד אנשים הצליחו לקיים "רומן" כל כך חם ורצוף עם הכינרת, כפי שיצר שלמק'ה. זו הייתה התחברות נדירה בכל המובנים: נפשית, מקצועית, מלאת ידע וניסיון ועשייה יומיומית בעשר אצבעות ובלב חם. הוא הכיר כל פיסת קרקע סביב האגם, יותר מכל המדענים ואנשי הציבור שעסקו בכינרת במסגרת עבודתם. הוא ממש ידע את הכינרת והזדהה עם כל מה שקרה בה וסביבה, מאז שהחלה לתפקד כמקור מים לאומי ונכס בתחומים אחרים. נפלה בידי הזכות לעבוד עם שלמק'ה 17 שנים רצופות, בהן למדתי ממנו המון, באינספור שיחות, ישיבות, סיורים משותפים, לבטים מקצועיים, החלטות ועשייה יומיומית. שלמק'ה היה "איש כינרת" בכל רמ"ח אבריו, והאגם היקר לכולנו - חייב לו חוב עצום ונדיר על כל מה שעשה למענו באהבה והנאה, במה שמקובל להגדיר כיום 7/24, שבעה ימים מלאים ועמוסים בכל שבוע, מהרגע שבו החליט שזה ייעודו בחיים.

גם הכינרת מזילה היום דמעות על פרידה משותף בכיר מאוד לשמירה על אוצרותיה כנכס לאומי, ואנחנו בטוחים שהמורשת של שלמק'ה לא הייתה לשווא, היא נספגה בלבבות רבים שימשיכו את דרכו ואת מעשיו. נוח בשלום על שפת הכינרת!

**בהערצה ובכאב
אורטי**

משמאל: שלמק'ה בהלול ז"ל וצבי אורטנברג (אורטי)

**איש רעים להתרועע - הן בעבודה והן בשעות הפנאי - ויחד עם זאת חרוץ
ויסודי בכל דבר שעסק בו | הוא הכיר כל פיסת קרקע סביב האגם, יותר
מכל המדענים ואנשי הציבור שעסקו בכינרת במסגרת עבודתם**

כל הנחלים זורמים לכינרת

אושרי ילוז, מהנדס אגף הניקוז ברשות הכינרת החל עבודתו ברשות הכינרת לפני שלוש שנים, אך מרגיש כאילו היה כאן מאז ומעולם. עבודתו מתפרסת על שטח עצום של 2500 קמ"ר ונוגעת כמעט בכל תושב באזור. סיפורים מהשטח

שלום אלבז

תקשורות

אושרי (32) נולד בטבריה וגדל על שפת הכינרת. לפני שמונה שנים החליט לצאת ולרכוש השכלה אקדמית בלימודי הנדסאי מים וקרקע במכללת רופין. שנה מאוחר

יותר נפתח מסלול חדש במכללה האקדמית כינרת - הנדסת תעשיות מים, וילוז החליט לשוב הביתה: "החלטתי לעשות שינוי באמצע הלימודים. תחום המים תמיד היה קרוב ללבי אך התואר במכללת כינרת הוא בדיוק מה שרציתי וחיפשתי".

בדיוק בימים בהם סיים את ארבע שנות לימודיו, התפנה תפקיד מהנדס אגף ניקוז ברשות הכינרת: "מאוד רציתי את התפקיד. ברשות הכינרת העניקו לי את ההזדמנות וכמובן ששמחתי על כך. מדובר בגוף גדול ומשמעותי המטפל בסוגיות משמעותיות בתחומים רבים. זו זכות גדולה עבורי", מציין ילוז.

אושרי נשוי לאנסטסיה ואבא לדניאל (2.5) ומאי (חצי שנה). הם הקימו את ביתם בטבריה, אל מול הכינרת, נוף ילדותו. "לגדול בטבריה משמע לגדול סביב ועם הכינרת, שהיא חלק מהבית. כל החיים שלי סבבו את האגם. בעונת הקיץ השתעשענו ורחצנו בכינרת ובחורף טיילנו בחופים ועשינו על האש. גם מסיבות עם חברים ואירועים היו תמיד בכינרת, ובכלל בשגרת החיים, הכינרת הייתה חלק מרכזי מאוד. אני שמח שגם בלימודים וגם כיום בשגרת העבודה, הכינרת נמצאת לידי והיא חלק ממני. אני מרגיש שזכיתי ומקווה שגם ילדיי ייהנו מהקסם הזה".

אגף ניקוז ברשות הכינרת אמון על שטח עצום ברדיוס של 2,500 קמ"ר - ממטולה ועד נהריים, מאזור כרמיאל ועד הגולן. "מדובר בשטח אדיר של התרחשויות בלתי פוסקות", אומר ילוז, "אנחנו עוסקים בכל תחום הנחלים ומקורות המים סביב אגן ההיקוות של הכינרת, ומטפלים גם בשמירה על שטחים חקלאיים, מניעת הצפות וכדומה. המטרה המרכזית של אגף ניקוז ברשות הכינרת היא לדאוג לניקוז סדיר של הנחלים ולמנוע נזקי הצפות ושיטפונות ביישובים ובשטחים החקלאיים".

אושרי אומנם גדל על שפת הכינרת אך את מקורותיה לא הכיר לעומק: "זהו עולם

"זהו עולם שלם שנחשפתי אליו בעבודתי ברשות הכינרת"

אושרי ילוז בעבודות שיקום נחלים. צילום: רשות הכינרת

שלם שנחשפתי אליו בעבודתי ברשות הכינרת - נחלים מדהימים ושטחים קסומים. נפתח לנגד עיניי עולם ומלואו". שגרת יומו מתחלקת לשניים: "יש ימים שאני עובד על תוכניות, סגירת פרויקטים, אישור תקציבים, בחינת מפות וכדומה, ויש ימים בהם יוצאים אל השטח על מנת לבדוק את שלבי התקדמות העבודה, לראות את התוצאות ולפתור בעיות הלכה למעשה, בזמן אמת. קיים איזון בחלוקת הזמן והעבודה, בין השטח למשרד". ולמה הוא מתחבר יותר? "אומנם העבודה המשרדית חשובה מאוד, אך אין ספק, היציאה לשטח מעניקה לי את הסיפוק הגדול - לראות הלכה למעשה כיצד הסימונים, המפות והניירת הופכים למציאות ומהווים שיפור לטובת הסביבה והתושבים", מספר ילוז. לפרויקטים שמובילים באגף הניקוז שותפים רבים; לרוב מדובר בקרן לשטחים פתוחים, רשויות מקומיות ומועצות אזוריות, שבשטחיהן מתבצעים הפרויקטים. אך לא פעם, כמו בסוגיית שימור הקרקע, נכנסים לתמונה גם משרד החקלאות ואף החקלאים עצמם. "הסיפוק הכי גדול מגיע מהעזרה לפרט, כאשר הפעילות שלנו עוזרת בפועל לאזרח עצמו, שלא יכול לבדו להתמודד עם בירוקרטיה ותקציב", אומר ילוז ונזכר בלא מעט פרויקטים בהם עבודות של שימור קרקע חקלאית הטיבה עם החקלאים ביישובים השונים.

רגע לפני החורף השלימו באגף הניקוז פרויקטים רבים במקורות השונים המובילים לכינרת. לאורך הירדן מדובר בפעילות להגדלת הקיבולת כך שאזורים שונים לא יוצפו ויותר מים יגיעו לכינרת ולא "יתבזבוזו" בדרך, פרויקטים לשימור קרקע חקלאית ופעולות ניקוז ברחבי תחום האחריות של האגף. הכל מתוך השקפה רחבה: "כאשר אנחנו מטפלים בנחל, המטרה היא גם להפוך אותו למזמין יותר ונעים יותר, כך שעם ישראל יוכל להגיע לאזור, לטייל ולהינות מהטבע הקסום שלנו. אנחנו משקמים בתי גידול למען שימור הצמחייה האופיינית לכל אזור ויצירת סביבת מחייה לבעלי החיים, ומטפלים בסוגיית זרימת המים והגדלת יכולת נשיאת המים של הנחל. הראייה הרחבה מאפשרת לחבר בין גורמים שונים, לגייס משאבים ולהשלים את המהלך הכולל בפרויקט אחד", מסכם ילוז.

"הסיפוק הכי גדול מגיע מהעזרה לפרט, כאשר הפעילות שלנו עוזרת בפועל לאזרח עצמו"

עין קיניה, אחד מארבעת הכפרים הדרוזים בצפון הגולן והחרמון, מסגיר כבר בשמו את שפע המעיינות בהם התברכו הכפר וסביבתו. הכפר, אשר ממוקם על שיפולי הר קטע במורדות החרמון, יושב על שכבות גיר חרסית ואבן חול עתיקות, רוויות במים אשר נובעים במספר נקודות סביב הכפר. חלק מהמעיינות נובעים בנחל סער המתחתר למרגלות הכפר וחלק מהמעיינות נובעים ממש בין בתי הכפר. לרבים מהמעיינות אין כיום גישה, חלקם אף כוסו במבנים או מסתתרים בין החצרות והשטחים הפרטיים של התושבים. אך מעיין אחד נשאר פתוח וזמין לקהילה כולה, ממש בכניסה הצפונית לכפר, מעיין המכונה בערבית 'עין ריחן'. הריחן המדובר, כאן הוא הדס, צמח ריחני ומבושם, שגדל בעבר ליד המעיין.

צילום: נטלי זאבי

פסטיבל עין ריחן - קהילה מובילה שינוי

במועצה המקומית עין קיניה ובקרבת מספר צעירים פעילים חברתיים בכפר, החליטו לתת לעין ריחן מקום מכובד בחיי הקהילה. את המקום פוקדים אנשי הכפר בשעות היום והלילה והוא מהווה מעין פארק

מקומי ונקודת מפגש, אך אינו מטופח דיו. על תפקיד המעיין בחיי הקהילה דובר רבות בפגישות ושיחות שנערכו על מנת לפעול לשיקום המקום, והוחלט שכדי לתת לו מקום קהילתי של ממש הכי נכון יהיה לשאול את הקהילה עצמה - כיצד הם רואים את המקום, מה הם זוכרים ממנו מילדותם, מה החזון שלהם למקום בעתיד, מה ירצו לראות בו ומה לא ירצו לראות בו, מה יביא אותם להגיע אליו יותר, אילו פעילויות ירצו לקיים במעיין וכדומה.

בשיתוף פעולה של צעירי הכפר, המועצה המקומית עין קיניה, רשות הטבע והגנים ורשות הכינרת, הוחלט לקיים כחלק מאירועי פסטיבל החג בעין קיניה, אירוע קהילתי בעין ריחן, בצורת הפנינג שפונה לכל שכבות האוכלוסייה, שיתקיים בבוקר וצהרי שבת, ביום נעים של סתיו ויכלול פיקניק קהילתי, סדנאות יצירה, מוסיקה והרבה אווירה טובה.

אל האירוע הוזמנו כל בני הכפר, משפחות עם ילדים, ותיקי הכפר, תנועת הנוער העובד והלומד, צעירים וסטודנטים, מכובדי הכפר ותלמידים.

להקות מקומיות ודי ג'יי מקומי הנעימו במוסיקה ושמרו על אווירה תוססת לאורך כל האירוע והכל בהתנדבות כמובן! את המרחב של המעיין ניקו וסידרו מראש נוער מהתנועה וצעירים המתנדבים במועצה. ראשונות בבוקר הגיעו ותיקות הכפר והתיישבו לשטוף, למיין ולקצוץ עשבי תבלין, כיאה למעיין

נטלי זאבי

אגף חינוך, קהילה והסברה

הוחלט שכדי לתת לו מקום קהילתי של ממש הכי נכון יהיה לשאול את הקהילה עצמה

צילומים: יעל סלע

עם שם כה ריחני, והכינו לכל הבאים סלט טבולה ענק. בצל עצי האקליפטוס הגדולים נפרשו מחצלות ועליהן ישבו ילדים, מבוגרים, נערים, צעירים, אנשי הכפר מכל הגילאים ממש, ונהנו יחד מסדנאות יצירה בחומרים טבעיים הקשורים למעיין - חלוקי נחל, צמר כבשים, קליעה מנצרים וצמחי מים, שזירת פרחים ועוד. כולם שקדו בחדווה והנאה גלויה על יצירותיהם וחזרו הביתה בידיים גדושות חפצי נוי שימושיים, מעשה ידיהם. היה מרגש במיוחד לראות כיצד מצטופפים על המחצלות זה לצד זה שלושה ואף ארבעה דורות ועוסקים במלאכת ידיים יצירתית-מסורתית או אומנותית - בחיך, ומשוחחים ומפטפטים בקול. התחושה של אירוע קהילתי הייתה כל כך נוכחת, במלוא מובנה החיובי, הפורה והמקרב.

לצד סדנאות היצירה סיפר אחד מוותיקי הכפר סיפורים מימים עברו במעיין, מדריך רשות הטבע והגנים סיפר על בעלי חיים בסביבה דרך משחקים וחידות, ליד המעיין הצטופפו נשות הכפר ושטפו את הכלים הגדולים בהם הכינו קודם לכן את הטבולה, במגרש המשחקים הסמוך התרוצצו הילדים הצעירים, וכל מרחב המעיין היה מלא בעשייה, שיח, ברכות, לחיצות ידיים, נשיקות וחיבוקים, חיוכים ואווירה נינוחה ועולצת.

שיא האירוע היה כאשר הזמינו צעירי הכפר את התושבים למעגל שיח בנושא עתיד המעיין כמקום קהילתי. אל מעגל השיח התקבצו מעל 50 איש, עומדים כולם צפופים ודרוכים, מתאמצים לשמוע ולהקשיב אחד לשני, להביע עמדה, מחשבה או רעיון. את מעגל השיח הובילו צעירי הכפר ביד מכוונת, נבונה וקשובה, הנחו על ידי מספר שאלות וחילקו את זמן הדיבור באופן הוגן ורגיש בין כולם. לצד המעגל הונחה לכל אורך האירוע תיבה, אליה כל המעוניין יכול היה לשלשל הצעות ורעיונות, גם השקטים יותר שאינם מרגישים נוח לדבר בפני כולם.

ההיענות לאירוע כולו ולשיח בפרט, הייתה מרשימה ומעוררת השראה. לראות כיצד כפר קטן יחסית, על כל גווני אוכלוסייתו, מתגייס ומגיע בצהרי יום שבת אל מעיין הכפר, לאירוע שכולו אומר: אנחנו קשורים למעיין שלנו, הוא חשוב לנו, הוא מעניין אותנו, אנו נהנים סביבו; ויחד, נחשוב איך אנו רוצים שיראה, מה השאיפות שלנו, מה החזון שלנו להמשך, מה נוכל לתרום וממה נרצה להיתרם.

במועצה המקומית, בהובלת צעירי הכפר הפעילים חברתית בהתנדבות מרשימה, מעבדים בימים אלה את ההצעות, הקולות, הרצונות והרעיונות שעלו בפסטיבל. יחד עם עבודה חינוכית בהובלת רשות הטבע והגנים ורשות הכינרת ועם עבודה קהילתית שתצמח תוך שיתופי פעולה שונים, יבנה חזון למעיין, תתרחב הפעילות הקהילתית סביבו ויגויסו משאבים לשקמו ולהתאימו לצרכי הקהילה.

התחושה של אירוע קהילתי הייתה כל כך נוכחת, במלוא מובנה החיובי, הפורה והמקרב

צילומים: נופר קופרשטיין

שותפות בקהילה, בחינוך ובדאגה לסביבה - סיפור על ביקור מיוחד

כחלק מהפעילות הרחבה של רשות הכינרת סביב הכינרת, נוצר לאחרונה שיתוף פעולה מבורך עם 'שותפות ביחד' של הסוכנות היהודית. המטרה של שיתוף הפעולה לייצר פלטפורמות ברות-קיימא לחינוך ועשייה סביבתית באזור סובב כינרת בכלל ובעיר טבריה בפרט.

נוספים. את הסמינרים למורים ומדריכים ערך פרופ' וובר במכללת כנרת ובאולם הכנסים של רשות הכינרת, תוך כדי עריכת ניסויים מרתקים בלמידה וזיכרון של יצורים קטנים ותמימים למראה, שמסתבר שגם הם בעלי יכולות למידה וזיכרון שניתנות לתצפית ולתיעוד. על ידי החדרת חומרים לסביבתם כמו למשל אלכוהול, נבדקה יכולת הלמידה שלהם לאתר מקום בטוח בתוך מבוך פשוט. בניסוי פשוט שכל תלמיד יכול לעשות עם מעט הכנות מראש, ניתן להדגים במעבדה את ההשפעות הניכרות של חומרים בסביבתם של הדגים ועל תפקודם. נושא זה, אשר מאוד רלוונטי להבנת המתרחש בכינרת, הוא תרומה נהדרת למתודות הלימוד שעומדות לידי המורים והמדריכים שעוסקים בחינוך מדעי וסביבתי, סביב הכינרת. במסגרת הביקור פרופ' וובר התארח במשרדי רשות הכינרת שם הוצגה לו פעילות הארגון, בדגש על השינוי בחופי הכינרת וניהול פרויקטים סביבתיים שונים באגן הניקוז של הכינרת. פרופ' וובר הציג את עצמו ואת מחקרו הענף בנושאים סביבתיים, לצד פעילותו החינוכית לעידוד וקידום של חינוך מדעי-סביבתי. וובר התעניין מאוד בפעילות החינוכית-קהילתית של רשות הכינרת ומצא עניין רב בעיסוק בבתי גידול לחים - שני נושאים הקרובים מאוד לליבו וללב העשייה והמחקר שלו. במסגרת הביקור יצא וובר לסיור בשביל סובב כינרת ובמורד הירדן, שם הוצג לו פרויקט השיקום מבחינה תפעולית ואקולוגית והן מבחינה חינוכית וקהילתית. ביקורו של וובר היה פורה מאוד הן מבחינת הידע והניסיון שנלמד והן כאירוע מרענן, שמייצר ומזכיר לנו כמה השותפויות הן אינסופיות וחיוניות לתהליכים סביבתיים, נרחבים וארוכי טווח. את המתודות שלימד וובר ימשיכו מורים ותלמידים לערוך בארץ ובארצות הברית ולקיים קשרי גומלין של למידה ביניהם בעזרת הרשת. במקביל, שיתוף הפעולה בין 'שותפות יחד' סובב כינרת' ורשות הכינרת ימשיך בכיוונים רבים, במטרה להרחיב עוד ועוד את העשייה הסביבתית והערכית לקירוב הקהילה לסביבתה.

'שותפות ביחד' היא תוכנית כלל ארצית של הסוכנות היהודית, המחברת בין קהילות יהודיות ברחבי העולם

נטלי זאבי
אגף חינוך, קהילה והסברה
נופר קופרשטיין
רכזת קשרי גומלין, שותפות ביחד סובב כינרת

לבין קהילות שותפות בישראל. הקהילות משני עברי הים מקדמות ביחד פרויקטים חינוכיים וחברתיים ומעמיקות את הקשרים בין יהודי התפוצות לבין ישראל. 'שותפות ביחד' סובב כינרת' בין טבריה, יישובי המועצה האזורית גליל תחתון, מועצה אזורית עמק הירדן וכפר תבור, ביחד עם הקהילות היהודיות של מילווקי, סנט. פול ומדיסון בארה"ב, פועלת למעלה מ-20 שנה.

במהלך חודש נובמבר, במסגרת פרויקט של 'שותפות ביחד' סובב כינרת', התארח באזור פרופ' דניאל וובר, ממילווקי ויסקונסין. פרופ' וובר עוסק במחקר מדעי של בריאות הסביבה באוניברסיטת ויסקונסין. כחלק מעבודתו, היה שותף לפיתוח מודלים בחינוך מדעי-סביבתי עם דגש על למידת חקר אודות השפעת חומרים כימיים מהסביבה על בעלי חיים, כמו דגים ותולעים.

בשיתוף פעולה עם רשות הכינרת והמרכז האקדמי לנוער, 'גליליום', שבמכללה האקדמית כנרת, העביר פרופ' וובר שני סמינרים ייחודיים וחוויתיים למורים ומדריכים למדעים וסביבה. בסמינרים הוצגו שני מודלים עיקריים בעזרתם מורים ותלמידים חוקרים השפעות של גורמים סביבתיים שונים על התפתחות והתנהגות של אורגניזמים, כגון דגי זברה ותולעי אדמה.

דרך תוצאות הניסויים ניתן להסיק מסקנות ולפתח דיון לגבי בריאות אישית, סיכונים סביבתיים, ויתרונות וחסרונות של החלטות חברתיות ביחס לסיכונים אלה.

בהמשך הכוונה היא ליצור קשרים עם בתי ספר בארה"ב ולקיים למידה משותפת בשיטות שנלמדו כאן. במהלך הביקור, נפגש פרופ' וובר עם מורים רבים באזור, התקיימו מפגשים עם בתי ספר, פגישה עם פרופ' גיפשטיין - נשיא מכללת כנרת, וארגונים

צועדים בחוף השמורה. צילום: דניאל וקנין

מגשר אריק לחוף כינר

המסלול מגשר אריק לחוף כינר הוא מסלול נוח יחסית אך חשוף לשמש כמעט כולו ולכן מתאים במיוחד לעונת החורף. רוב המסלול עובר בגבול שמורת טבע או ממש בתוכה, ולכן אינו עובר על שפת הכינרת וזאת מתוך שיקולים אקולוגיים, בשיתוף רשות הטבע והגנים האמונה על שטח זה. בנוסף לכך, חלק נרחב מהמסלול מתאים למעבר רכבי שטח. במסלול זה במיוחד, יש לצעוד על השבילים המסומנים בלבד לפי התוואי שנקבע.

דניאל וקנין

רכז שביל סובב כינרת

בצד הצפון-מזרחי של גשר אריק יורדים אל השטח לכיוון הכינרת, זוהי נקודת ההתחלה של המסלול. מיד אחרי הירידה פונים ימינה, נכנסים לחורשת אקליפטוס יפה וממשיכים עם השביל המסומן

באדום. לאחר כ-200 מטר השביל מתפצל - אדום פונה דרומה לכיוון בית הבק, והירוק ממשיך ישר ומזרחה ואיתו שביל סובב כינרת.

אלו שזמנם בידם יכולים להמשיך עם השביל האדום קצת פחות מקילומטר ולהגיע לבית הבק. המקום המעניין והמסתורי הזה, שנערמו בו שכבות של סיפורים כמו תל ארכיאולוגי, שימש כחוזה חקלאית של עבדול רחמן פאשה אל-יוסף, שלאחר מותו הועברה לבנו, פואד. בשנת 1904 התיישבו יהודים מאוקראינה במקום והיו אריסים של בעל החווה. בהתחלה הייתה בלבם תקווה שיום אחד ירכשו את האדמות, אך לאחר מספר שנים של תנאי מחייה קשים, הצפות בחורף, מלריה ובעיות תחבורה, נטשו המתיישבים את המקום. בהמשך, שימש המקום כמוצב סורי שנהרס במבצע כינרת, בשנת 1955.

הסיפור העתיק יותר דווקא מסתתר בוויכוח ארכיאולוגי ארוך שנים על מיקומה של העיר בית ציידא. העיר בית ציידא מרתקת את החופרים ואת חובבי הארכיאולוגיה, בעיקר צליינים, מאחר ועל פי המסורת היא העיר בה נולד פטרוס - שליח ישו, ממשיך דרכו והאפיפיור הראשון. במשך השנים התקבעה והתקבלה הסברה כי מיקומה של העיר הוא בתחום פארק הירדן, מרחק קצר מכאן. אולם יחד עם זאת, עם הזמן, החלו לצוץ ספקות לגבי המיקום המקובל, ומספר חוקרים, ביניהם ד"ר מרדכי אביעם ממכללת כינרת, טוענים כי בית ציידא - יוליאס, נמצאת מתחת לכנייה של בית הבק. ממצאים מעונת החפירה האחרונה בשנת 2017 מחזקים את השערתם זו.

אנו ממשיכים על שביל סובב כינרת ישר, עם סימון השבילים הירוק, וצועדים בדרך רחבה וברורה. הדרך צמודה לשמורת טבע "הבטיחה" שמקיפה את שפכי הנחלים של הירדן והגולן לכינרת. ממשיכים כל הזמן על הדרך הירוקה לכיוון מזרח. התוואי ברור ונוח, כמו גם הסימון: מצד ימין אלו הם שטחי שמורת טבע ומחקר בניהול רשות הטבע והגנים, ומצד שמאל (צפון) שטחי חקלאות, בעיקר מטעי מנגו המעובדים על ידי חקלאים ממושב אלמגור.

מאחר והגשמים, שינויי הקרקע ורכבי השטח הנוסעים כאן משנים ומעלימים את הסימונים של השביל, כדאי לשים לב לחוק הלא-רשמי שנקבע כאן - לאורך כל המשך הדרך אנו הולכים כשמצד

**מימין: אקליפטוס גדול במיוחד.
משמאל: מעבר המג'רסה.
צילומים: דניאל וקנין**

ימין (דרום), לכיוון הכינרת נמצאת השמורה ומצד שמאל, (צפון) נמצאים שטחי החקלאות, גם אם זה אומר שמדי פעם יהיו עיקולים חדים.

חשיבותה של שמורת הבטיחה הוא בייחודיותה, מאחר ועל פני שטח מצומצם יחסית מתנקזים מספר רב של נחלים וערוצים הזורמים לכינרת. הערוצים הללו שומרים על רצף אקולוגי של בית גידול לח. בית גידול זה מרכז מגוון מינים מהחי והצומח, מהווה אזור שימור רחב יחסית לכינרת ולחופיה ומקשר בין אזורים אקולוגיים שונים. השמורה כוללת את בית הבק, את מסלול הזאכי ואת מסלול המג'רסה ושטחים נוספים ביניהם.

אחרי כמה מאות מטרים נפגשים עם מים זורמים - זהו נחל משושים. כאן ישנו שלט שאוסר עלינו להיכנס למים ואנו ממשיכים שמאלה וצפונה לקראת מעבר אפשרי של המים. אחרי כמה עשרות מטרים מגיעים לחורשת אקליפטוס, נצמדים לצד הדרומי שלה וממשיכים במסלול המגמתית בין שטחי החקלאות והשמורה; עוד רגע וניפגש שוב עם הנחל, עד אז נאלץ להמתין בסבלנות... צועדים צמוד לצמחי הבוגנוויליה שתוחמים שטחי חקלאות. לאחריהם, אותו סימון ירוק יפנה אותנו בחדות ימינה ונחצה את נחל המשושים על גשר אירי מבטון ובזלח.

לאחר מאה מטרים נוספים, נגיע לחצייה נוספת, הפעם של נחל יהודייה. זה גם סוף המסלול של הזאכי (חציית הערוצים כרוכה בהירטבות של כפות הרגליים ובחורף גובה המים יכול להגיע לברכיים). בין לבין ניתן להביט צפונה ולראות היטב את השבר בו עובר הירדן, את היישוב חד נס ממזרח לשבר, וממערב את אלמגור, אמנון וכרכום.

אחרי החצייה השנייה נפרדים מהסימון הירוק ופונים ימינה עם הסימון של שביל סובב כינרת, שהופך לסימון הדומיננטי כרגע בשטח (ללא סימון ירוק). כדאי לעקוב אחריו, אם כי המגמה ברורה - מימין שמורת טבע אותה תוחמים: שילוט, סלעים וגדר, ומצד שמאל שטחי החקלאות.

אנו צועדים בין השמורה לשטחי החקלאות כשני קילומטרים על שביל ברור, המאופיין בפיתולים רבים. אחרי עץ אקליפטוס אחד גדול במיוחד, שנמצא בשטח שבתוך השמורה, יש עיקול חד מאוד ובו אנו ממשיכים. מגיעים לפינת ישיבה נחמדה - מקום טוב לעצירה קלה וקפה. מיד לאחר מכן פונים ימינה וחוצים את נחל דליות, המוכר כאן בשמו המג'רסה. אנו נמצאים בסמוך לנקודת הסיום של המסלול. המג'רסה הוא קטע מהשמורה, שקולט מבקרים בתשלום ומספק שירות למטיילים. את נחל דליות אפשר לחצות בתוך המים ואפשר על שורת סלעים מימין. מי שהמסלול הספיק לו יכול אחרי החצייה לפנות שמאלה ולהמשיך עד מבואת המג'רסה. מי שממשיך על שביל סובב כינרת פונה ימינה על פי הסימון וכעת הולך צמוד למטע זיתים משמאל.

צועדים צמוד למטע הזיתים ובהמשך פוגשים סימון ברור המפנה ימינה. עוברים במעבר בקר ובשער ונצמדים לצינור שאיבה, לאורכו הולכים עוד 200 מטר. רואים מולנו מבנה, עוברים עוד שער בקר ומיד אחריו סימון על עמוד חשמל יפנה אותנו שמאלה בחדות. כעת שוב צועדים בדרך פתוחה, יפה וברורה בגבול שמורת הטבע, רק שהפעם בצד הפנימי של השמורה.

לאחר קילומטר עוברים שוב מתקן שאיבה; סמוך לאפיק נחל שפמנון מקיפים את המתקן מדרום, חוצים את האפיק וממשיכים ישר עם סימון שביל סובב כינרת. כעת השביל מוצל בין צמחי המים, קנה ועבקנה. עוד קילומטר אחד וכבר רואים באופק את כפר הנופש מלון כינר; נכנסים לבוסתן מרשים ופסטורלי שפותח על ידי תלמידים מהאזור, ומטיילים בו. בקצה הבוסתן נמצאים אנדרטת גוליבר וחוף כינר - זהו סוף המסלול. חוף דוגה בשיפוצים כעת ולכן ניתן לצאת לכביש הראשי דרך המלון (באישורם) או להקיף אותו.

**חשיבותה של
שמורת הבטיחה הוא
בייחודיותה, מאחר
ועל פני שטח מצומצם
יחסית מתנקזים מספר
רב של נחלים וערוצים
הזורמים לכינרת**

מקדש הבאב על הר הכרמל. קרדיט: "לקהילה הבהאית הבינלאומית"

בהאים והולכים

הבהאים הם קבוצה דתית ייחודית שידועה בעיקר בעקבות ראשית התיישבותה בחיפה ובעכו, תוך קידוש המקום. מעט מאוד יודעים (ועוד מעט ידוע) על התיישבותם בעמק הירדן וסביב הכינרת.

כשאומרים ראשית ההתיישבות בעמק הירדן בעת החדשה מיד עולות בדמיונו תמונות של היישובים דגניה, כינרת ומנחמיה, תמונות של נהר הירדן ואגם כינרת, של

דניאל וקנין

רכז שביל סובב כינרת

חלוצים, אוהבי ספר, ציונות אידיאולוגית ורעיונית, מנהיגים וגם מלריה. סיפור ההתיישבות הציונית במרחב עמק הירדן והכינרת הוא מרתק, אך אינו היחיד. מסתבר שהאזור היווה מוקד משיכה גם לקבוצות אחרות, כמו הבהאים, שהשתלבו ביישובים קיימים ואף הקימו לעצמם יישובים חדשים. מאורעות המקום והזמן גרמו בסופו של דבר לעזיבתם וכיום נשארו עדויות מעטות לקיומם, שאף הן נעלמות ונשכחות. דת הבהאים היא דת מונותאיסטית שקמה בפרס בשנת 1844, על ידי מירזא עלי מוחמד - "הבאב" (שער בפרסית), שהוצא להורג שש שנים מאוחר יותר. המשך התפתחותה במרחב ארץ ישראל על ידי תלמידו של הבאב, מירזא חוסיין עלי, שנקרא גם הבהאא אללה, ושנרדף בגלל היותו מפיץ הדת, הוגלה לעכו ונכלא במצודת העיר.

בעקבות הגעתו של מנהיג הדת לעכו נהרו לאזור מאמינים רבים, עד שבמחצית השנייה של המאה ה-19, עם שחרורו מהכלא, הוכרזו חיפה ועכו כקדושות ובהמשך אף נקברו שם מנהיגי הדת.

אולם, קדושה לחוד ופרנסה לחוד. במחצית השנייה של המאה ה-19 ביקשו חברי הקהילה מרחב חקלאי, בו יוכלו לעבוד את האדמה, לפתח יישובים ולשגשג. חלוצי הקהילה איתרו את מרחב הכינרת ועמק הירדן ויצאו להתיישב בעמק הקשה ומוכה המלריה.

דת הבהאים היא דת מונותאיסטית שקמה בפרס בשנת 1844, על ידי מירזא עלי מוחמד - "הבאב" (שער בפרסית), שהוצא להורג שש שנים מאוחר יותר

מימין: בית הקברות הבהאי ליד עין גב.
משמאל: קברו של מירזא מוחמד עלי
צילומים: דניאל וקנין

חלקת האדמה הראשונה נרכשה מעבס אפנדי, איש אמיד מלבנון, שמכר את הקרקע למנהיג הכת, וזה העביר אותה לניהול אחיו. החלקה הייתה חלק מהכפר סמרה, במיקום הצמוד לקיבוץ האון של ימינו.

בהמשך התרחבו הבהאים ורכשו שטח נוסף בכפר הערבי נוקייב, אך מסתבר שצעד זה הפך לצרה צרורה מאחר ומתיישבי בני יהודה היהודים והבהאים לא רצו להיות שכנים, והבהאים נאלצו לעבור לשטח אחר, סמוך לכפר.

המקום השלישי בו רכשו הבהאים אדמות היה בכפר אום ג'וני, שם התיישבו על גבעה הצמודה למקימי דגניה. בהמשך נרכש השטח על ידי דגניה והבהאים נטשו את המקום. הכפר הרביעי שבו נרכשו אדמות על ידי הבהאים, היה הכפר עדסייה, שנמצא במפגש הנחלים ירדן וירמוך וכיום בשטח מדינת ירדן. נקודה זו, שאלפי שנים הייתה בעלת חשיבות אסטרטגית, היוותה אבן שואבת למתיישבים, וזמן קצר לאחר רכישת האדמות, הפך הכפר למקום היחידי שרוב אוכלוסייתו בהאית (אולי היחידי בעולם?).

בכפר זה, שקיבל בעיקר זהות בהאית, התפתחה ושגשגה התרבות והדת, והכפר היווה מוקד בהאי בעמק הירדן גם לאנשי הדת מהיישובים האחרים, שבהם הם היו למיעוט. בעדסייה הוקמו מבני דת ושלטון, מבנים לשימוש חברתי ומבני תרבות. עם השנים הגיעו לעדסייה גם עולים בהאים מאיראן ופיתחו עוד יותר את היישוב.

תרומתם של הבהאים לעמק הירדן הייתה רבה וחלק מהתשתיות פרי ייסודם, שימשו את ההתיישבות הציונית בהמשך. השפעתם ניכרת בתחום שכלול צורות אספקת המים, גידולים חקלאיים על פי היגיון של מחזורי זרעים, הקמת מטעים (ייתכן כי הבנות הראשונות בעמק הירדן בכלל נטעו על ידי בהאים), הבאת בעלי חיים שלא היו קודם בעמק הירדן, הקמת תשתיות דרכים ופיתוח מקורות שתייה ועוד תחומים רבים, כגון: סילוק פסולת, פיתוח תחבורה, השכלה, בריאות, אנרגיה וביטחון.

מלחמת העצמאות והקמת מדינת ישראל הותירו את הכפר עדסייה בשטח ירדן, ואנשי הדת שהיו קשורים במרכז הרוחני שלהם בחיפה ובעכו, פירקו את הכפר. הכפר נוקייב פונה וקיבוץ עין גב התרחב לאדמותיו. השטח הבהאי באום ג'וני הפך כאמור לדגניה. הבהאים ישבו בכפר סמרה עד שנת 1952, ועם תקרית אל חמה - רציחתם של שוטרים ישראלים על ידי סורים וכתגובה הפצצת האזור על ידי מטוסים ישראלים - עזבו אחרוני הבהאים את מזרח הכינרת ובכך תם פרק התיישבותם באזור זה.

**תרומתם של הבהאים לעמק
הירדן הייתה רבה וחלק
מהתשתיות פרי ייסודם, שימשו
את ההתיישבות הציונית בהמשך**

עבודות שימור במבצר נמרוד, צילום: יהונתן אורלין

מחזיקים כל אבן במקומה - שימור ארכיאולוגי ברשות הטבע והגנים

רשות הטבע והגנים עוסקת במסגרת תפקידיה בשמירת טבע, נוף ומורשת, ואחראית על פי החוק "להגן על ערכי הטבע והמורשת, לפקח על שמירתם ולטפח אותם". העבודה לא פשוטה בכלל אל מול לחצי פיתוח וגם אל מול פגעי הזמן. לפני כשלוש שנים הוגבר המאמץ לשימור אתרי מורשת, כך שניתן יהיה לטייל בקרבתם בבטיחות, למען מטיילי ההווה, הדורות הבאים ומתוך כבוד עצום לבנאי העבר.

האתרים ההיסטוריים והארכיאולוגיים הנם הנכסים התרבותיים שלנו שנשתמרו לאורך מאות ואלפי שנים. אנו נציגי תקופה אחת, קצרה, לאורך ציר הזמן של קיום השרידים ותפקידנו לשמור עליהם.

ישראל מלאה בשרידים מרשימים החל מהתקופות הפרהיסטורית, ערי התנ"ך, תחילת הנצרות, האסלם, הדרכים העתיקות שמובילות ממסופוטמיה למצרים, מסעות צלב שהותירו אחריהם מבצרים עצומים, טחנות קמח, ועד תקופת המנדט והקמת המדינה. את כל אלה צריך לשמר ולטפח. רשות הטבע והגנים מחויבת להגן על נכסי מורשת תרבות

נעמה מנספלד

רשות הטבע והגנים

האדם בארץ ישראל באמצעות שימור המגוון הארכיאולוגי-היסטורי של האתרים, בשטחם המקורי, בתחומי הגנים הלאומיים ושמורות הטבע.

כיום פועלים במחוז צפון שלושה צוותי שימור. בעבודה לא פשוטה הם מתמודדים במקצועיות, אל מול אתגרי השימור שמציבות בפניהם אבנים בנות 200, 800 ואף 2000 שנה. הם פועלים, במאמצים מרשימים ביותר, לשימור וסילוק סכנות באמצעות טכנולוגיות חדשניות מצד אחד ושיטות עבודה עתיקות מצד שני, שמאפשרות לדמות את העבר בצורה הטובה ביותר. המשמרים עובדים תקופה לא מבוטלת על כל מונומנט, שנגזרת מרמת התחזוקה הנוכחית של אותו אלמנט. עובדי השימור בפרויקט ארוך טווח הנמשך שבועות ארוכים, נושמים את ההיסטוריה, מתחברים אליה, מניחים ברגישות כל אבן במקומה, משלימים ומחזקים מבנים, ובסופו של התהליך מאפשרים לכולנו לטייל בבטחה.

אחד המיזמים הבולטים והמרגשים מהעת האחרונה הוא שימורו של השער הצלבני בבניאס שהיה פתח הכניסה למצודה הצלבנית מעל נחל סער. כעת ניתן להיכנס אל רחבת השער בצורה בטוחה ולהתפעל מהדיוק הארכיטקטוני. מבנים נוספים שעתידיים לעבור שימור בבניאס הם מקדש אוגוסטוס, שם תתבצע גם חפירה, ואום רעי - טחנת קמח עתיקה.

רשות הטבע והגנים מחויבת להגן על נכסי מורשת תרבות האדם בארץ ישראל

למעלה מימין עם כיוון השעון: העלאת חומרי שימור לארבל, שימור החומה בתל-דן, שימור הארבל, סיתות קשת בארבל. צילומים: יהונתן אורלין

בשמורת הטבע תל דן התרחש לפני שנתיים אירוע מצער מאד - החומה הישראלית, המתוארכת למאה התשיעית לפני הספירה, התמוטטה בגלל כמויות גשמים אדירות. לפני מספר חודשים סיים צוות השימור לתחזק את החומה ולהשיב את האבנים למקומן. בנוסף, עבודה רבה וכמעט קבועה מתבצעת בשימור מבצר נמרוד. השנה התבצע שימור השער הדרום-מזרחי של המבצר; כמו כן נעשו עבודות שימור של נקודת הפריצה בחומת העיר העתיקה בגמלא, עבודת שימור גדולה בחורבת מינים ובאתרים רבים נוספים, גדולים וקטנים.

אחת מגולות הכותרת של הצוות בשנה האחרונה הוא שימור ושיקום המבצר במצוק הארבל. מצודת הארבל היא מצודה מהתקופה העות'מאנית, אשר נבנתה במאה ה-17 על ידי עלי בק. המצודה עברה מספר תהליכי שימור כאשר האחרון שבהם היה הנרחב והמרשים ביותר. סבב השימור האחרון החל ב-2017 והסתיים לפני חודשיים, כאשר במהלכו נסגרה המצודה לביקור. שני צוותי שימור עבדו במצודה במהלך כשנה, כשהעלו אליה באופן ידני את חומרי השימור והבנייה, היות והגישה למצודה היא רגלית בלבד, בסיוע עצום של צוותי עובדים מרשות הטבע והגנים (ביום מרוכז אחד הגיעו 50 עובדי רטג להעלאת ציוד), חיילים, מכיניסטים, תלמידי בית ספר ומתנדבים רבים נוספים. כל כוח העזר הזה העלה אל המצודה כ-14 טון עץ, 21 טון חומרי מליטה, 27 טון אבנים וכמו כן כלי העבודה הרבים, שהועלו למצודה יום יום על ידי צוות המשמרים. המצודה, שראשיתה בימי המרידות של יהודי האזור - בתחילה אל מול הורדוס ובהמשך מול הרומאים במרד הגדול - המשכה באפיזודה צלבנית קצרה, וכאמור, הבנייה העיקרית של עלי בק. הקומה הראשונה של המצודה נבנתה מחדש, חוזקו הקורות והוכנסו בורגי ענק לחיזוק המבנה מפני התמוטטות. סיפור המצודה בארבל הוא סיפור קצר יחסית שמספר סיפור אדיר של מאמצי שימור, בשיתוף קהילה של שרידי עבר, למען דורות העתיד.

שני צוותי שימור עבדו במצודה במהלך כשנה, כשהעלו אליה באופן ידני את חומרי השימור והבנייה

בדווים כורתים גומא, מתוך סרט היומן תעשיית מחצלות בעמק החולה 1938, באדיבות ארכיון המדינה.

מחטב החולה - קוטל הקנים

אגם החולה והשטח הביצתי שלצפונו היו, בתקופה שקדמה לייבוש (8-1951), בית גידול נרחב מאוד של גומא הפפירוס. התושבים המקומיים, בני העיזוארנה, קבוצה מקומית שהתגוררה ביישובים דלילים לחופו של האגם, מצאו את קיומם על החי והצומח של החולה כשאחד מהענפים החשובים בכלכלתם היה מסחר במחצלות קלועות שנעשו מקנים מפוצלים של גומא. את הגומא היה צורך לקצור בשטחי הגידול שלו, לאגדו באלומות שצפו על פני המים והושטו אל החוף קשורות אחת לשנייה, כשאדם ניצב על הראשונה בטור וחותר או דוחף במוט.

כלי העבודה שנועד לקציר הגומא, מיוחד במינו ויוצא דופן ברמה שניתן לכנותו "אנדמי" (בהשאלה מעולם המושגים הזואולוגי). בעולם הרחב יש דמיון בכלים שנועדו לעבודות מסורתיות והתפתחו באופן מקביל במהלך הזמן, מאחר שהגוף האנושי, תנאי הסביבה, אופי ודרישות המשימה מכתיבים את צורת הכלי, כמו שנהוג לומר בחוגי הארכיטקטורה ועיצוב המוצר ("Form follows function" Sullivan 1896). במקרה של קציר הגומא הארץ-ישראלי התפתח כלי בעל צורה תפקודית קיצונית למטרה זו בלבד, שניתן לזהות על נקלה לאחר שלומדים להכירו.

סער נודל*

בעולם קיימות שתי קבוצות כלי להב עיקריות ששימשו לקיצוץ, בירוא, כריתת ענפים ודילול צמחיית שיחים (חטיבת עצים ועיבודם הצריכה כלים ממשפחת הגרזן והקרדום): המחטב הקעור (billhook) והמחטב הישר (machete). המחטב הקעור היה מקובל על האוכלוסייה הערבית-כפרית בארץ ישראל מאחר שהתאים יותר לבירוא צמחייה עצית-קוצנית נוקשה של החורש והבתה הים-תיכוניים, כמו סירה קוצנית וקידה שעירה (חומרי ריפוד ובערה מקובלים), או באזורים לחים, למשל בערוצי הנחלים של רמת הגולן, לפינוי סבך הפטל, צמח קוצני במיוחד, כשהוא מותקן על מוט ארוך. כל המחטבים של המזה"ת נעשו כיחידה אחת עם ידית צינורית שאיפשרה התקנת מוט עץ להארכת הטווח - וגם לשימוש ככלי לחימה לעת צורך. גם בגבולות המזה"ת שהשיקו לאירופה - למעשה לכל רוחבה של אירופה - השתמשו בכלי דומה לגיזום ענפים ולעבודות חקלאות נוספות. המחטב הישר - המצ'טה - נפוץ בעיקר באפריקה, בדרום-מזרח אסיה ובאמריקה הדרומית ומתאים יותר לעבודה בצמחייה של היער הטרופי הלח. החלוקה בין סוגי הכלים לא מוחלטת ולכל אחד

* אוצר מוזיאון בית אוסישקין (קיבוץ דן)

מחצלת. צילומים: סער נודל

מחטב (צילום 1)

מהם יש כמות רבה של תתי־סוג ווריאציות.

מחטב החולה הוא כלי עבודה ארוך ומסיבי, פרי כפיו של נפח כפרי, שחישל בעבודת יד ובאמצעים פשוטים כלי ברזל בעיקר. הוא מורכב מלהב עיקרי קצר יחסית ומעוקל, שמתרחב משדרת להב צרה יותר, בלתי מושחזת וארוכה למדי, שמטרתה להרחיק את הלהב הפעיל מהידית ובכך ליצור כלי ארוך ובעל מנוף משמעותי. קצה הלהב מתעקל בחדות אחורנית והופך למעין קרס. שדרת הלהב הקהה הופכת ללשונית צרה שעליה הותקנה ידית עץ פשוטה בצורה גלילית, שבקצה העליון, בנקודת הכניסה של הלשונית, הולבשה טבעת ברזל רחבה למניעת ביקוע של הידית. אורך הכלי השלם נע בין שישים וחמישה לשבעים וחמישה ס"מ.

העבודה עם המחטב התבצעה רוב הזמן ביד הדומיננטית - הפועל אחז בסוף (או בכל צמחיית קנים אחרת לצורך העניין) בידו השנייה וקצץ כלפי מטה, ליד השורשים וקרוב לאדמה. הקצה המתעקל הגן במידת מה על הלהב מפגיעה לא רצונית בקרקע, אם כי באדמת הביצה קיימת סבירות נמוכה למדי לפגיעה באבן מזדמנת. הקרס שימש לתפיסת הקנה (הגבעול) של הגומא לקראת קצו העליון ומשיכתו כלפי היד המושטת לקראת הקיצוץ מהשורש. הגומא ארוך למדי וגבהו עשוי להגיע עד חמישה מטרים (זהרי, עמ' 640), כך שבסיסו עבה ונוקשה עד כדי כך שלא ניתן לכופפו בקלות בקרבת השורש. לאחיזה בקנה יש משמעות לצורך עבודה מהירה ובטוחה בעת הקיצוץ. לקרס היה תפקיד נוסף לשם גריפה והרמה של קנים שנפלו ומשיכה של אסדות הקנים מהמים או אליהם - תפקידים בהם נדרשת הארכה של היד ואבזר תפיסה. לאחר איגוד אלומות הסוף וקשירתן, נהגו החוטבים לקצץ את קצות האלומה לכדי מידה אחידה פחות או יותר. קיצוץ זה נעשה בשתי הידיים, כשהדומיננטית ממשיכה לאחוז בידית העץ בעוד היד החלשה, התומכת, אחזה במעלה שדרת הלהב מעל לידיה.

בית אוסישקין זכה לקבל מחטב מאוסף פרטי (צילום 1), שאורכו שמונים וחמישה ס"מ. בכלי זה שוחזרה הידית וייתכן שהיא ארוכה ממה שהייתה בפועל. הלשונית, כמו בכל מחטב חולה אחר שנבחן בידי המחבר, נשברה אי פעם ותוקנה בריתוך כדי להתקין את הידית המשוחזרת. מידן גולן, נפח/יוצר להבים שמתגורר בקיבוץ דן, בחן את המחטב ולדבריו הלשונית כנראה דקה וחלשה מדי מלעמוד במעמסת העבודה לאורך זמן רב. הכלי הארוך והכבד מהווה מנוף שמפעיל לחץ רב על נקודת תורפה. הטיפול התרמי יושם בעיקר על החלק הפעיל, החותך, כשהקשיות הולכת ונעלמת בצורה הדרגתית במורד הלהב לכיוון הידית. הלהב העיקרי החד נמצא במצב טוב אך גבו מורחב כתוצאה ממכות חוזרות ונשנות. תופעה זו מכונה בשם העממי "פטרייה" ומתרחשת בכלי עבודה ידניים עליהם מכים בכלי נוסף קשה - כמו למשל קצה עליון של פטיש נפחים, או קופיץ קצבים ששימש לחיתוך עצמות. סביר להניח שהמחטב, כלי עבודה יקר למדי, התגלגל מיד ליד ועבר לשימוש משני במשימות שונות מייעודו המקורי.

בשליש האחורי של הלהב (לכיוון הידית) מוטבע בעדינות ובאותיות ערביות קטנות שם קצר (צילום 2). מצב ההשתמרות ביחד עם גודל ההטבעה מקשה על הפענוח. לפי אחת ההצעות מופיע השם מנאמה (פענחה מהא באדר, מוזיאון חיפה).

זוהי בירת בחריין שהיא ארץ איים מדברית במפרץ הפרסי ולא ידועה בחרשות ברזל מסורתית, לא כל שכן בכלי ייחודי שנועד לקיצוץ קנים. ייתכן שזהו שמו של בעל הכלי, פחות סביר שיובא

כלי העבודה שנועד לקציר הגומא, מיוחד במינו ויוצא דופן ברמה שניתן לכנותו "אנדמי"

להב מחטב. צילומים: סער נודל

מחטב עם חתימה (צילום 2)

ממרחק כל כך גדול ויותר סביר שיוצר בקרבת העמק. הצעה אחרת היא המספר 585 בספרות ערביות-הינדיות (עו"ד מחמוד דוחי, אלי ויטנברג). אין למספר הסבר. תווי היוצר של מרבית נפחי הגולן הוטבעו עמוק בכלי מיוחד (חותם) כשהשם מוקף במסגרת מלבנית. אחד מהנפחים הידועים ביותר של הגולן היה ח'ליל מהעיירה פיק, שסיפק שפע של כלי ברזל לתושבי צפון הארץ ובכללם כלי להב ומחטבים (רות 1984, עמ' 13-17), אם כי טרם נתגלה מחטב חולה מזוהה מתוצרתו. במחקר העברי אין כמעט התייחסות לכלים מסוג זה, למעט בפרסומיו של שמואל אביצור (החוקר החשוב ביותר של כלים, חקלאות ותעשייה מסורתית בארץ ישראל) וגם זאת בדלילות, ובסקרי הגולן של יהודה רות, שכינה את המציטה "מקטל" (רות 1984, עמ' 11) בגלל תפקידה "לקטול קנים" (מסכת סנהדרין לג, ע"א), לטעמי הכינוי מחטב - עדיף.

מחוסר עדויות לקיומן של נפחיות בעמק החולה וברכס נפתלי סביר להניח שהמחטבים נעשו בידי נפחים מרמת הגולן בה היו נפחיות למכביר, ונרכשו כנראה בסחר חליפין, תמורת דגים (אולי שפמנונים שנחשבו למעדן בקרב האוכלוסייה הערבית) או מחצלות. קווי הסגנון של כל נפחי התקופה העות'מאנית והמנדטורית במזה"ת דומים עד מאוד. קשה להבחין בין יוצר אחד למשנהו רק לפי סגנון אם לא הוטבע תו יוצר על הכלי - דבר לא נדיר. אמנם מחטב החולה ייחודי בצורתו אבל לא ניתן לשייכו לנפח ספציפי. נכון לכתיבת שורות אלה ידועים למחבר ארבעה מחטבים כאלה בלבד: שניים שנמצאים באוסף מרכז אדם ועמלו שבמוזיאון ארץ ישראל (תל אביב), אחד שנמצא באוסף מיכאל לוריא, מוזיאון אוצרות בחומה (עכו) וזה שמתועד במאמר כאן, בבית אוסישקין. עיקר האוסף האתני-ערבי שבמוזיאון ארץ ישראל מקורו בסקר הגולן שנוהל בידי יהודה רות, אוסף לוריא רובו ממוקד בצפון ישראל, והמחטב האחרון נמצא ברמת הגולן באחת ממלחמות ישראל. בני הע'ווארנה העניים, קבוצה שהייתה חברתית יותר מאתנית, היו נדכאי חברה שישבו בחבל ארץ נידח וקטנים במספרם - סקר אוכלוסייה של קונדר וקיצ'נר משנת 1877 מנה בסך הכל כמה מאות נפשות (?600) שהתפזרו בין תשעה יישובים. השגשוג שהביאו הכיבוש הבריטי ומפעלי העלייה וההתיישבות העבריים הגדילו את האוכלוסייה בתוך חמישים שנה לכמה אלפים (?8000) בעשרים ושלושה יישובים (קרמון ולבנה, עמ' 53-57). ניתן להסיק מהאמור לעיל שקבוצה קטנה בעלת אמצעי מחיה מועטים וכוח קנייה קטן החזיקה במספר מצומצם של כלי עבודה אותם הוקירו מאוד, ואף העבירו בירושה מאב לבנו. ירידת העניין בכריתת הגומא ובריחת מרבית בני הע'ווארנה בעקבות מלחמת העצמאות גרמו להתפזרות הכלים ולהתמעטותם באופן טבעי. המספר הקטן מאוד ששרד, יחסית לכלי ברזל ולהב מסורתיים אחרים, רק מדגיש את הנדירות של כלי מיוחד זה.

מקורות

אביצור, שמואל 1976, אדם ועמלו
 זהרי, מיכאל 1978, כל עולם הצמחים
 עמית, חנה (ע') 2016, נחלים ומים בגליל העליון
 קרמון, יהודה ומיכה לבנה 1990, עמק החולה וסביבתו
 רות, יהודה 1984, חרשי הברזל בגולן הדרומי
 רות, יהודה, 1985, סקר הגולן הדרומי
 Sullivan, Louis H. 1896, "The Tall Office Building Artistically Considered". Lippincott's Magazine (March 1896): 403-409

**סביר להניח שהמחטב,
 כלי עבודה יקר למדי,
 התגלגל מיד ליד
 ועבר לשימוש משני
 במשימות שונות
 מייעודו המקורי**

מיתוסים חדשים על גדות הכינרת: תהליך יצירתו של קבר רחל, אשת רבי עקיבא, בטבריה

צילום: נמרוד לוז

נמרוד לוז* פתח דבר

ב-22.5.1995 כותב ח"כ דאז, יגאל ביבי, לרב רפאל כהן, חבר מועצת העיר טבריה ויו"ר עמותת בני מרדכי, מכתב זועם. במכתבו מלין ביבי על כהן על שהזמינו לחנוכת ציון קברה של רחל, אשת רבי עקיבא, במקום שהיה ידוע עד אז כקבר סת סכינינה. אירוע זה מתקיים כשנה לאחר שהרב ואנשים מהעמותה שהקים, פולשים למקום המצוי בשולי בית הקברות היהודי בעיר במרחב שהיה עד 1948 בית קברות מוסלמי, והחלו לשפצו, אכן תחת הכותרת של קבר רחל. מעבר להשגות שהוא מעלה במכתבו מדוע לא ייתכן שדווקא באתר זה היה קברה של אשת התנא המפורסם רבי עקיבא, חותם את מכתבו ח"כ ביבי בסוגיה ההלכתית הבאה: "איני רוצה להיכנס לוויכוח אם מקום זה קדוש או לא. ואם המתפלל בציון זה זוכה לניסים. ייתכן, אך אסור בשום אופן לאמר למבקרים או להודיע באמצעות שלטים, שזה קברה של רחל. צריך להיזהר לא לעבור על האיסור: לא תונו איש את עמיתו". סמוך לכך פונה בשאלתא חבר הכנסת עבד אלוהאב דרוושה לשר הפנים דאז, שיטריט, ומלין על הפקעתו של אתר מוסלמי קדוש תוך הפרה בוטה של החוק. וכך עונה לו השר שיטריט במכתב רשמי: "הרב רפאל כהן, חבר מועצת עיריית טבריה, פלש בחודש מרס השנה (1994) לבית הקברות המוסלמי והחל לשפץ את הקבר בטענה שזהו קברה של רחל, אשתו של רבי עקיבא. העובדות מצביעות על כך שזהו מקום אלסת סוכינה, על פי בדיקת המשרד לענייני דתות. הקבר קדוש למוסלמים והוא שימש מקום עלייה לרגל כווקף מוסלמי. נמצא שהקבר והטיפול בו באחריות האפוטרופוס על נכסי נפקדים". הוא אף מבטיחו שיעשה לבחינת המצב ואם אכן נעברה עבירה יעשה ככל הניתן להשיב את המצב לקדמותו. אך מילים לחוד ומעשים לחוד! בזמן שחלף מאז, הצליח הרב כהן, בעשייה

* פרופסור נמרוד לוז,
המחלקה ללימודי ארץ
ישראל, המחלקה למדעי
ההתנהגות, מכללה
אקדמית כנרת

מתמשכת וכפי שאראה בהמשך על ידי יצירת מיתולוגיה חדשה למקום, להפוך אתר זה לנקודת ציון מוכרת במפת הקדושה המתחדשת של מדינת ישראל. אין זו הפעם הראשונה או היחידה שמקומות קדושים ומסורות המקדשות אותם, מתהווים בבחינת יש מאין, בארץ הכינרת. הנצרות מלאה בהם, וגם למוסלמים, ליהודים ולדרוזים נוצרו אתרים קדושים משלהם לחופיה. מה שהופך את אתרה של רחל בטבריה לכה ייחודי, הוא שמדובר בתהליך מיתולוגיזציה בן זמננו, שהצליח גם בעידן הנוכחי רווי תקשורת וערוצי מידע שונים ולנוכח התנגדויות לא מבוטלות, לקנות לו אחיזה בשטח וציבור הולך וגדל של עולי רגל נוהה אליו. במאמר זה אבחן את התהליך הזה כיצירת מיתוס חדש, ובמקרה זה מודרני. להלן אדון בקצרה בחשיבותם של מיתוסים גם בעידן הנוכחי. לאחר מכן אבחן את הדרכים בהן נוצרה קונקרטיזציה של המיתוס באתר קבר רחל, שהובילה להפיכתו לאתר עליה לרגל יהודי, מתפקד. לסיום, אציג בקצרה התנגדויות שהיו הן בטבריה והן מחוצה לה, להקמת האתר, שביקשו לעשות לו דה-מיתולוגיזציה אך ללא הצלחה רבה. קבר רחל בטבריה הוא, כפי שאראה, דוגמה מובהקת לצורך אנושי, שלעולם לא פסק, באחיזה קונקרטיית בקדושה.

משמעותם וחשיבותם של מיתוסים

בניגוד למקובל בשפת היום-יום, מיתוסים אינם בהכרח סיפורים שאינם אמת ויתרה מזו, האמת ההיסטורית (אם יש כזו?) היא בוודאי לא הדבר המרכזי שבהם. מיתוסים הם יצירות אנושיות שתכליתן העיקרית היא לפרש ולאפשר לחברות אנושיות להתנהל בצל מה שלא ניתן להסבירו או להתמודד איתו בצורה ישירה. כך למשל חרדת המוות, הפחד מסופיותם של החיים, מווסתת ומתווכת בחברות רבות על ידי אמונות בתחיית המתים, בקיומו של גן העדן, בגלגול נשמות, בתפיסות על קרמה וחיים אחרי המוות, גם בהעדר הוכחה כלשהי לקיומן של אלה. פעמים רבות תהו חוקרים היכן מסתיימת המיתולוגיה ומתחילה ההיסטוריה. אך ראוי לזכור כי ההיסטוריה כמו שאנו כותבים אותה מסתמכת על מסמכים כתובים, ממצאים חומריים וגם עליה ועל אמיתותה מתרחשים ויכוחים מרים לעיתים, בין מחפשי האמת למיניהם. חרף זאת, ראוי להבין שגם כתיבת ההיסטוריה וגם יצירתם של מיתוסים שונים כגון מצדה, גן העדן, ועדת אגרנט על מלחמת יום כיפור, מספרים לנו סיפור על עצמנו - על החברה האנושית, והוא הדבר המרכזי שראוי לבחון וממנו להבין יותר את ההווה האנושית. במקום לנסות ולאתר את התיחום החמקמק שבין המיתוס להיסטוריה, ברצוני להציע מהלך אחר שנובע מהתובנה שתהליכי מיתולוגיזציה אינם בלעדיים להיווצרותו של קבר רחל בטבריה. ככל שנבחננו יותר נמצא שהם פעמים רבות הבסיס לקיום אנושי בתוך מורכבות גדולה ובעיקר מהווים פתרון לבעיות קיומיות שכולנו מתמודדים איתן. קבר רחל שבו אנו עוסקים הוא ביטוי לצורך קיים באתרי קדושה, עליה לרגל ומקומות בהם ניתן למצוא תשובה, נחמה וחיזוק לנוכח משברי המודרנה השונים.

תהליך המיתולוגיזציה של קבר רחל

לאחר הפלישה לאתר המוסלמי סת סוכיינה ב-1994 החל הרב כהן במהלך מורכב, שכלל דה-מיתולוגיזציה של מסורות מוסלמיות קודמות בצד יצירת מסורות חדשות, המחזקות את המרכיב היהודי של המקום. המהלך יכלול שימוש במקורות כתובים שונים ופרשנות מאוד מסוימת שלהם, ובמקביל יצירת מרחב פיסי קונקרטי המכיל סמנים מוכרים של אתרים מקודשים עליו ניתן יהיה לייצר גם רובד של מסורות חדשות, המחזקות עבור המאמינים את סגולותיו הנסיות של המקום. לאלה יש להוסיף גם טקסים וריטואלים דתיים המתקיימים במקום ומחזקים את שגרת הקדושה והקרדיטציה שמעניקים עולי הרגל לאתר. דומה שהאלמנט הראשון הוא קעקוע המסורת המוסלמית רבת השנים לאתר זה. בשיחות עימו, הרב כהן שולל מכל וכל את היותו של המקום קברה של סוכיינה, בתו של עלי אבן אבי טאלב, בן דודו של הנביא מוחמד, כפי שהיה מקובל במשך מאות בשנים. בהקשר זה מסייעת לו מאוד העובדה שכתובת ההקמה של המקום שהייתה מוצבת בפתח האתר הוסרה משם והיא מוצגת לראווה כיום בבית גורדון בדגניה. בכתובת מצוין במפורש שהמבנה הוקם ב-1295 לסה"נ, לציון קברה של סת סוכיינה. כהן מצדו שולל פרשנות זו וטוען שהמקור המוסלמי לעניין טעה והטעה אחרים. מעבר לכך הוא טוען (מבלי שכמובן יטרח להוכיח זאת) שיש שלל מקורות מוסמכים המציגים את עובדת היות המקום קברה של רחל: "יש לנו לפחות 8-10 היסטוריונים גדולים שהם מספרים שבמקום הזה קבורה רחל". הנה באופן זה מתוחזק המיתוס החדש וכדרכם של מיתוסים הוא אינו זקוק להוכחה אלא לקבלה, על ידי מי שמלכתחילה חפצים לקבלו. מקורות אלה ואחרים מופיעים במספר לוחות שהציב הרב בחללו הפנימי של האתר ומופצים מעת לעת גם בחוברות שהוא מפרסם. אך בכך לא די וחיזוק ליצירת רובד המסורות החדש נמצא במימוש הפיסי שלהן בדמות

הרב רפאל כהן

מה שהופך את אתרה של רחל בטבריה לכה ייחודי, הוא שמדובר בתהליך מיתולוגיזציה בן זמננו

מרכיבים פסיים מוחשיים ארכיטקטוניים ואחרים, ששולבו באתר במהלך הזמן. וכך לאורך השנים נוספו אלמנטים מוחשיים המיוחסים כולם כמוכן לרחל, אשת רבי עקיבא. מצבת הקבורה שלה המוצגת באתר נמצאה על פי כהן לאחר שבחן מחקר היסטורי בן 300 שנה, שהעביר אליו ארגון קדמונינו. הקבר נמצא לאחר שהוסר הטיח בין שני החדרים הפנימיים והוא זה שמשרת היום את הבאים לתפילה והסתופפות בצלו. מרכיב חשוב בעל אלמנטים נסיים הוא באר המים שנמצא באתר. בתוך החלל הפנימי מוצב שלט ליד מתקן פלסטי המדמה באר, שמבהיר שזו באר הצדקת רחל ולמים שלה יש סגולות מרפא: "כוס מים מהבאר הביאה ישועות ומרפא לכל בני הבית". על פי כהן, הוא למד על הבאר מאדם זקן בטבריה (ללא ציון שמו) שסיפר לו שלבאר זו היו באים אנשי טבריה על מנת לקחת מים ולהירפא מהם.

ואכן, שילוב המרכיבים הארכיטקטוניים שיוצרו באתר מהווים עבור הבאים בתחומו עדות נוספת לקדושתו. יצירת המרחב הקדוש מאפשרת לעולי הרגל התנהלות המוכרת להם במפגש עם הקדושה דרך מרכיבים המוכרים להם ממקומות דומים לזה. המרכיב הפיסי הזה והפעילויות הגופניות שהוא מאפשר - תפילה, הסתופפות, כריעת ברך, הצבת ידיים על המצבה, הדלקת נרות, ועוד - הם בבחינת הוכחה יום יומית עבור הצליין "לאימיתות" של האתר. רובד נוסף וחשוב להנחת האתר וקידום המיתולוגיזציה הנוכחית שלו כקבר רחל נמצא בדמותם של ניסים המיוחסים לביקור באתר וכמוכן מאשררים את קדושתו. השימוש במים הקדושים, מספר כהן, מזכה את המשתמשים בבריאות, פריון, הצלחה בלימודים והצלחה בזיווג. כך בתיאורו: "אישה סיפרה שהילדים שלה, להם היא מורחת על המצח קצת מהמים האלה לפני כל מבחן, זוכים להצלחה בלימודים... היה תייר מארצות הברית שלפני, לא ראש השנה הזה, ראש השנה שעבר, ביקר אצלנו פה, היה לו שיתוק לא עלינו ביד, בא עם החבר שלו מתל אביב, הגיע לארצות הברית, מרח במים, כי אמר לו תמרת, היד השתחררה, באותו יום הגיע אלינו החבר שלו מתל אביב אמר: "תשמעו, כך וכך היה, ממש מודה לכם וכשיבוא לבקר יעזור לכם במה שאפשר. וזה, אנחנו רואים הרבה ישועות נעשו".

ניסיונות לדה מיתולוגיזציה של האתר

מראשית פעילותו של הרב כהן באתר היה מי שהדבר היה לו לצנינים. הביקור בקברי קדושים מייצר בעיה הלכתית, כפי שהציג זאת יגאל ביבי לעיל. ואכן מספר רבנים ניסו

גם כתיבת ההיסטוריה וגם יצירתם של מיתוסים שונים מספרים לנו סיפור על עצמנו על החברה האנושית

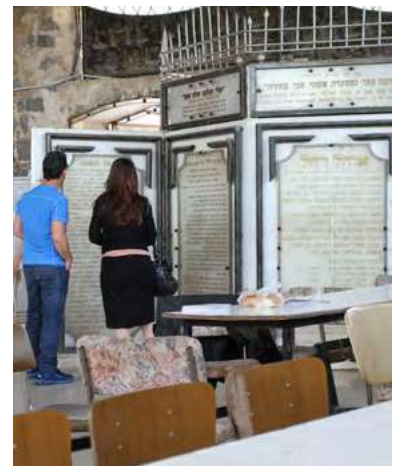

להניא את כהן מלהמשיך בפעילותו כאן והנושא אף הגיע לערכאות משפטיות שגם הן לא הצליחו לעצור את המהלך. בקרב אנשי טבריה נשמעות עד היום ביקורות על הבנייתו של אתר מוסלמי זה כמוקד עליה לרגל יהודי. ותיקי טבריה שעוד זוכרים את עצמם כילדים משחקים במרחב בית הקברות המוסלמי הנוטש מתייחסים לאתר עד היום כפי שהכירוהו אז כסת סכיינה. אחד הקולות הבולטים בניסיונות לעצור את פעילותו של הרב כהן במקום, הוא רון קובי, ראש העיר הנבחר לטבריה 2018. פעילותו כנגד האתר הייתה חלק מאסטרטגיית הבחירות שלו (כבר מ-2013) המבקשת לעצור את התחדדותה של טבריה לשיטתו. וכך למשל כתב בדף הפייסבוק שלו ביוני 2013: "אין להם בושה! לקחו קבר של אישה מוסלמית והפכו אותו לאתר עליה לרגל. אלפי יהודים מרומים, נכנסים ומתפללים לשווא. הרב רפאל כהן בסטארט-אפ נוסח טבריה. מסחטת כספים חרדית". מאוחר יותר הוסיף וכתב: "הגברת רחל לא גרה כאן יותר". "לפני כשבוע פרסמנו כאן את מעלליהם של "כוכבי הדת" הטבריינים בקברה של סית סוכיינה. כמות הטלפונים והמיילים שקבלתי בנושא מדהימה, אנשים מרגישים מרומים, הם מרגישים שלקחו להם חלק אמיתי מהעיר ללא רשות ובכלל, הם מרגישים שסוף סוף יש מי שמטפל בנושא הכאוב והשערורייתי הזה. אמרתי ואומר זאת שוב: אנחנו לא נגד הדת והדתיים! אנחנו נגד הפיכתה של מדינת ישראל למדינת הלכה דתית נבערת! אנחנו חייבים להפריד את הדת מהמדינה וגם פעולות מנע כנגד תופעת סית סוכיינה נחשבות לחלק מהמאבק על צביונה של הארץ הזו". בסמיכות זמנים לכך פורסם במקומון הטברייני 'כוכב הצפון', טור דעה התוקף בחריפות את כהן: "כיום מצא לנכון לסחור בנפשות היהודים הטיפשים ההולכים לפקוד את הקבר ומשאירים שם גם תרומה כספית כמובן, חבר המועצה מטעם ש"ס לשעבר, רפאל כהן שמצא לנכון לקבוע שזה קברה של רחל אשת רבי עקיבא. אבל חברים, איזה רחל איזה נעליים, ממתים קוברים היהודים אישה יהודייה כשרה בבית עלמין מוסלמי?".

ניסיונות לשלילת קדושתו של האתר (וכך גם באתרים אחרים בני הזמן) נסובים לא אחת על הוויכוח העובדתי, כלומר האמנם טענות מייסד האתר נכונות ונשמעות על עובדות שניתן להוכיחן. אך השיח "המדעי" הנסמך על אמת עובדתית בסוגיות אלה טיבו להיכשל משום שהבאים בשעריו של המקום עושים זאת ממניעים חזקים פי כמה מכל עובדה היסטורית או הוכחה מדעית שנציב לפתחם. ומשום כך המיתוס במקרה זה, ובמקרים רבים נוספים, גובר על מכשלות רבות הניצבות לפתחו. ייתכן אף שדווקא הניסיונות לאיים בהמשך הפעילות במקום נתפסת בעבור החפצים להאמין בו כעדות נוספת לחשיבותו. ובכל מקרה, כעת משנבחר קובי לראשות העיר יהיה מרתק לראות האם ינסה להוביל מהלך לסגירת האתר. ימים יגידו.

אחרית דבר

המהלך שהחל רפאל כהן ב-1994 עם השתלטותו על אתר מוסלמי נטוש, קרם עור וגידים במרוצת השנים ודומה שלמרות כל ההתנגדויות והמכשולים שניצבו בפניו, אתרה של רחל אשת רבי עקיבא הוא היום חלק לגיטימי ומוכר במפת האתרים הקדושים בישראל. המיתולוגיזציה של האתר הצליחה להתגבר על כל עובדה היסטורית או נימוק רציונלי אחר שהוצב לנגדה. טיבם של מיתוסים, שאינם זקוקים להוכחות אלא באים כפי שציינתי לעיל, לפשר מתחים וחרדות קיומיים ולנסות ולפתור עבורנו סוגיות מורכבות ועל פי רוב בלתי פתירות בחיינו. לנוכח איומי המודרנה והחרדות הנלווים לסגנון החיים הנוכחי, המירוץ המתמיד אחר פרנסה, בעיות אישיות שאינן קשורות בהכרח לסוגיות חברתיות בנות זמננו, מאבקים בתוך מדינת הלאום המודרני, ותהליכי העמקת אי השוויון בחברה הישראלית, מהווים אתרים מסוג זה מפלט ומוצא נוחים וזמינים. בהקשר זה ראוי להקשיב למבקרת באתר שהואילה לחלוק עמנו את מחשבותיה בסוגיות אלה: "אני מאוד מאושרת מההזדמנות הזו שהנה, יום שישי בצהריים, אני יכולה לעזוב את הבית, לעשות סבב קברי צדיקים, קצת שופינג, כינרת ולחזור הביתה ולהתמלא מהמקומות שאני מתמלאת. כי זה בהחלט מקום שאני מתמלאת בו, כלומר, קניון לא יעשה לי את אותו סיפוק רוחני ועונג של התקשרות, בגלל שאין שם שום דבר אחר חוץ מזה. פה יש מן זיקוק כזה, של מקום מזוקק". וכך גם מבקרים ועולי רגל אחרים שמגיעים לכאן במהלך השנה או ביום ההילולה המיוחד שיצר כהן, שאינם נדרשים להוכחות מעבר למה שהמפגש עם המרכיבים החומריים של האתר מספק להם. אתרה של רחל, כפי שיצרו רפאל כהן, הוא מזור ומקום של תקווה למי שמסורות אחרות המתקיימות במרחב אינן משרתות אותו או מסייעות לו. כל עוד ננסה לבחון את צמיחתו של קבר רחל הטברייני רק בממד העובדתי-קונקרטי נחמיץ את התופעה המרתקת והחשובה שאפיינה מאז ומעולם חברות אנושיות - יצירת מיתוסים ובוודאי תהליכי יצירת הקדושה כדרך להתקיים בעולם.

**חיזוק ליצירת רובד
המסורות החדש נמצא
במימוש הפיסי שלהן בדמות
מרכיבים פיסיים מוחשיים
ארכיטקטוניים ואחרים,
ששולבו באתר במהלך הזמן**

צילום: דניאל וקנין

בית קולנוע שהפך לחללית

עם הקמתם של יישובי עמק הירדן בתקופה שלפני קום המדינה, התגבר הצורך באדמות חקלאיות לעיבוד. משאבי השטח היו מוגבלים ואנשי הקיבוצים והמושבים חיפשו פתרונות להגדלת שטחי החקלאות שהיוותה את מקור פרנסתם העיקרי. מה עשו החקלאים? עלו לרמת סירין, אזור דליל יותר באוכלוסייה עם עורף חקלאי יציב ושטחים לעיבוד.

כחלק מהסדר זה, זכה גם קיבוץ אפיקים לשטחי עיבוד ברמת סירין, שם הוא מעבד שטחים עד היום. לאחר מספר שנים מיום הקמת הקיבוץ, הקימו התושבים בית קולנוע

מקומי בחצר המשק ואת הסרטים הקרינו מתוך מבנה ברזל מגושם. עם נטישת בית קולנוע זה, הפך המבנה המגושם והמיושן למיותר, ותושבי הקיבוץ החליטו להעבירו לרמת סירין ולקבע אותו מול נקודת תצפית יפה במיוחד.

במהלך השנים המקום החל לשמש כתצפית לתושבי האזור המגיעים אליו, אולם הם לא תמיד מודעים לסיפור המבנה המוזר וקושרים לשימושו ההיסטורי סיפורי אגדות מקומיים - כל יישוב והאגדה המקומית שלו: רכב מיושן, מחסן לכלים חקלאיים, או פשוט... חללית.

מהתצפית נשקף נוף מרהיב אל יבניאל, רמת יבניאל והכינרת, כמו גם ממלכת ירדן, בקעת הירדן ואפיקו של נהר הירדן. **איך מגיעים?** על כביש 767, נוסעים 500 מטר לכיוון מזרח ושם מחפשים סימון שבילים כחול היוורד מהכביש לכיוון דרום. לאחר 4 קילומטרים השביל מתפצל לשביל כחול, ולשביל אדום. ממשיכים עם הסימון הכחול עוד קילומטר וחצי עד המפגש עם שביל ישראל. כעת ממשיכים עם שביל ישראל עוד קילומטר לכיוון צפון עד מפגש עם סימון שבילים שחור, פונים ימינה ומזרחה עם הסימון השחור ועוד פחות מקילומטר מגיעים אל החלל...

המסלול מומלץ לרכבים גבוהים אך כל רכב יכול להגיע לאט ובזהירות. התוואי משתנה בכפוף לעונות השנה ולא מומלץ לנסוע בדרך זו עם רכב נמוך לאחר גשמים.

הפסקת קפה

דניאל וקנין

הקוראים מוזמנים לפתור את החידה בעזרת התמונה ולאתר את המקום שנמצא ברחבי אגן ההיקוות של הכינרת.

את הפתרון **המלא** יש לשלוח למייל

eretz@lakekinneret.co.il

בין הפותרים נכונה יוגרל פרס

הנה החידה:

כמה שווה שגעון של אחד

או אולי שניים יחד

עדר שלם ירד אל המים

והאשמה - בבן השמיים

ולזכר האירוע הוקם המתחם

כמקום תפילה, פולחן וביקור גם

ורצפה בו, ובה מכל טוב האדמה

ותענוגות מרחץ, לגוף ולנשמה

ואף כי המקום על שם מושב

כיום בו ספסל לשבת עליו

כתב: רון לביא

צילום: דניאל וקנין

ASHIKAR

אשקר חו"ל - חברה לתשתיות בע"מ

תשתיות וכבישים | עבודות צנרת וניקוז
| ניקוז תת קרקעי | בטונים ומעבירי
מים | דרכים חקלאיות ודרכי מים |
הכשרת שטחים חקלאיים
וגדודיות

**בשרותנו צי כלים מהחדשים
ביותר וממיטב היצרנים:**
באגרים, משאיות רכינה,
משאיות הובלה, מעמיסי כף,
מפלסות - גריידר, מכבשים,
מחפרונים, מגרסה ניידת

שרת אחיך ומקצועי

כפר פסוטה ת.ד. 124
טל' 04-9870307
פקס' 04-9870193

סניף צומת כח
טל' 04-6903252
פקס' 04-6903242

